

ÖRNSBERGS INDUSTRIOMRÅDE

KULTURMILJÖUTREDNING



GRANSKNINGSHANDLING
2022-02-03

UPPDRAG

Uppdragsnummer: 298162
Titel på rapport: Örnsbergs Industriområde,
Kulturmiljöutredning
Version: Granskningshandling
Datum: 2022-02-03

MEDVERKANDE

Beställare: CBRE Sweden AB, komplettering
Kontaktperson Emelie Samuelsson
Beställare, Vincero, Pong, Riksbyggen, Väderholmen,
komplettering Stockholmshem, John Mattsson och
Genova.
Kontaktperson, Anna Molén
komplettering
Konsult: Tyréns Sverige AB
Uppdragsansvarig: Katrin Berkefelt, Christian Rydberg
(komplettering).
Handläggare: Tobias Mårud, byggnadsantikvarie,
Björn Paulsson, byggnadsantikvarie,
Louise Westman, kulturgeograf.
Kvalitetsgranskning: Maria Wall

ÖVRIGT

Bilder och illustrationer skapade av
Tyréns AB om inget annat anges.

Tyréns Sverige AB

Tel: 010 452 20 00
www.tyrens.se
Säte Stockholm
Org.Nr: 556194-7986



INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	4
Syfte och bakgrund	4
FÖRUTSÄTTNINGAR	5
Gällande planer	5
Översiktsplan	6
Plan- och bygglagen	7
HISTORIK	8
Från jordbruk till industri	8
Strukturer och kommunikationer	10
Bebyggelse	10
NULÄGESBESKRIVNING	13
KÄNSLIGHETS- OCH TÅLIGHETSANALYS	16
Känslighet/tålighet - mark	16
Känslighet/tålighet - byggnader	17
Sammanfattande bedömning, känslighet/tålighet	18
KULTURHISTORISK VÄRDERING	19
Platser och objekt	21
VYPUNKTER	23
BYGGNADERNA	26
Sammanfattande bedömning, kulturhistoriska värden	38
KÄLLFÖRTECKNING	39



INLEDNING

SYFTE OCH BAKGRUND

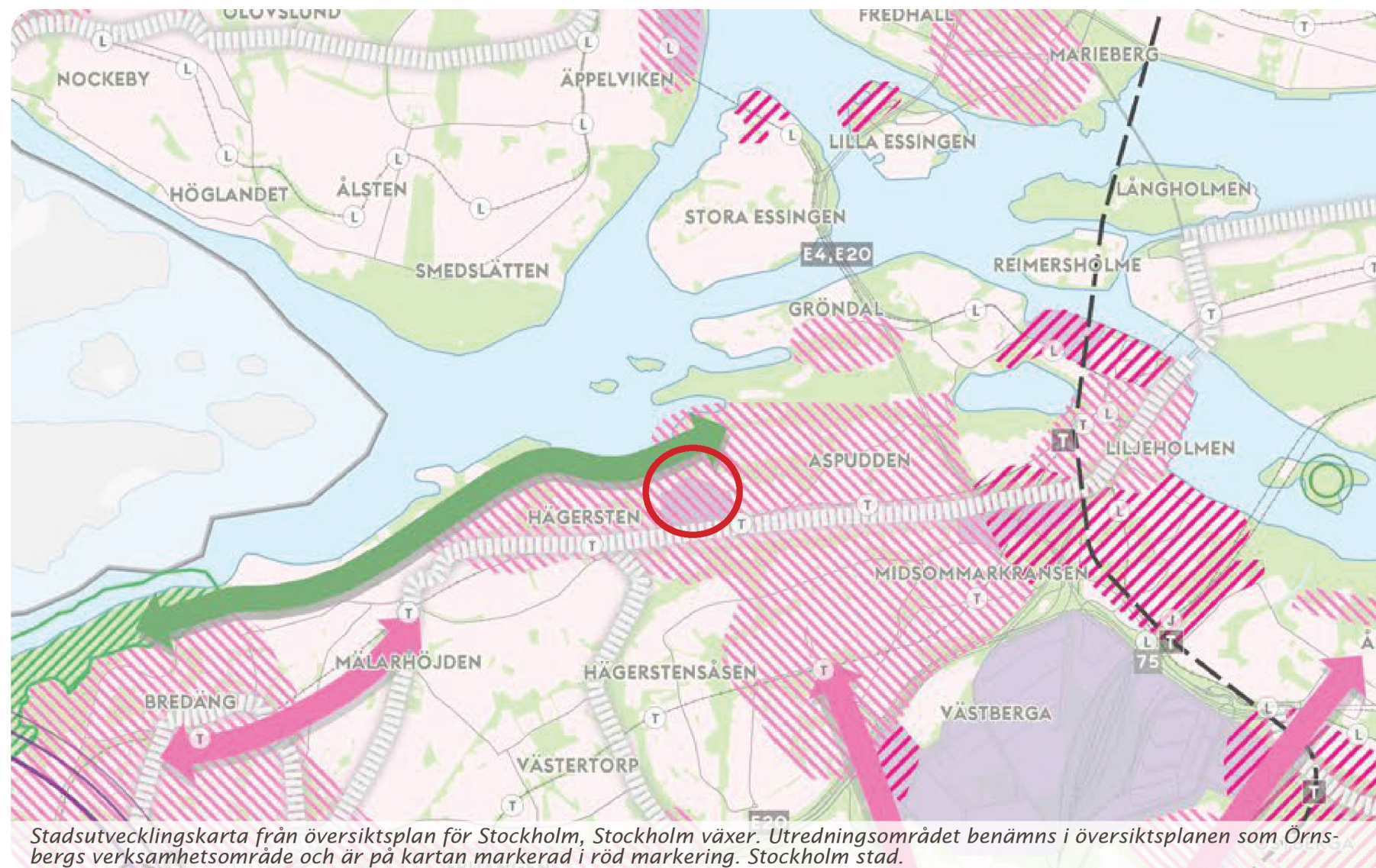
Tyréns AB har av CBRE Sweden AB fått i uppdrag att utföra en kulturmiljöutredning inom pågående planarbete (diariernr: 2019-05964) inför planerad omgestaltning av Örnsbergs industriområde i stadsdelen Hägersten i Stockholm. Utredningen är utförd under 2020 och kompletterad 2022. För kompletteringen har Vincero, Pong, Riksbyggen, Väderholmen, Stockholmshem, John Mattsson och Genova stått som beställare.

Detaljplanen syftar till att utveckla Örnsbergs industriområde till en blandad stadsbebyggelse med stor andel bostäder och verksamheter. I detaljplanen ingår en prövning av en överdäckning av hela eller delar av Örnsbergs tunnelbanestation.

Uppdraget omfattar i ett första steg framtagande av en antikvarisk förundersökning av Örnsbergs industriområde, inklusive bland annat en tålighets och - känslighetsanalys, och i ett andra steg en antikvarisk konsekvensbeskrivning för planerad ombyggnad av området.



Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2022-02-03, Dnr 2019-05964



ÖVERSIKTSPLAN

Stockholm stads översiktsplan "Stockholm växer" vann laga kraft 23 mars 2018. Översiktsplanen beskriver hur Stockholm besitter en komplex och mångfacetterad kulturmiljö. I och med att kulturmiljön är ett allmänt intresse finns därför ett särskilt ansvar att förvalta och utveckla staden i linje med aktuella lagar och överenskommelser. För området beskrivs bland annat att:

Hägersten har stora möjligheter till stadsutveckling genom komplettering av bostadsbebyggelse, förskolor och skola, kultur och service. Verksamhetsområdet i Örnsberg kan utvecklas med arbetsplatser och bostäder.

Utredningsområdet ingår i ett stadsutvecklingsområde med stora stadsutvecklingsmöjligheter där omfattande komplettering föreslås.

Stockholm stad framhåller att bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen. Nya tillägg i stadsväven ska uttrycka ett medvetet förhållningssätt till kulturmiljöns värden. Som planeringsinriktningar skriver Stockholm stad bland annat:

- Kunskap om stadens stadsbyggnadskaraktärer och stadslandskapet ska vara en utgångspunkt vid förändring, förnyelse och förtätning i stadens befintliga områden.
- Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.
- Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.
- Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.

PLAN- OCH BYGGLAGEN

Plan- och bygglagen (PBL) reglerar hur mark- och vattenområden används och utvecklas. Planläggning ska enligt PBL:s andra kapitel ske med hänsyn till bland annat natur- och kulturvärden och främja "ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder".

Lagen fastställer att byggnader eller områden som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte får förvanskas (8 kap 13 §). För all bebyggelse gäller varsamhetskrav och krav på anpassat underhåll.

PBL 6 KAP. 2 § (HÄNSYN)

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till

1. Stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan [...]

8 KAP. 13 § (FÖRVANSKNING):

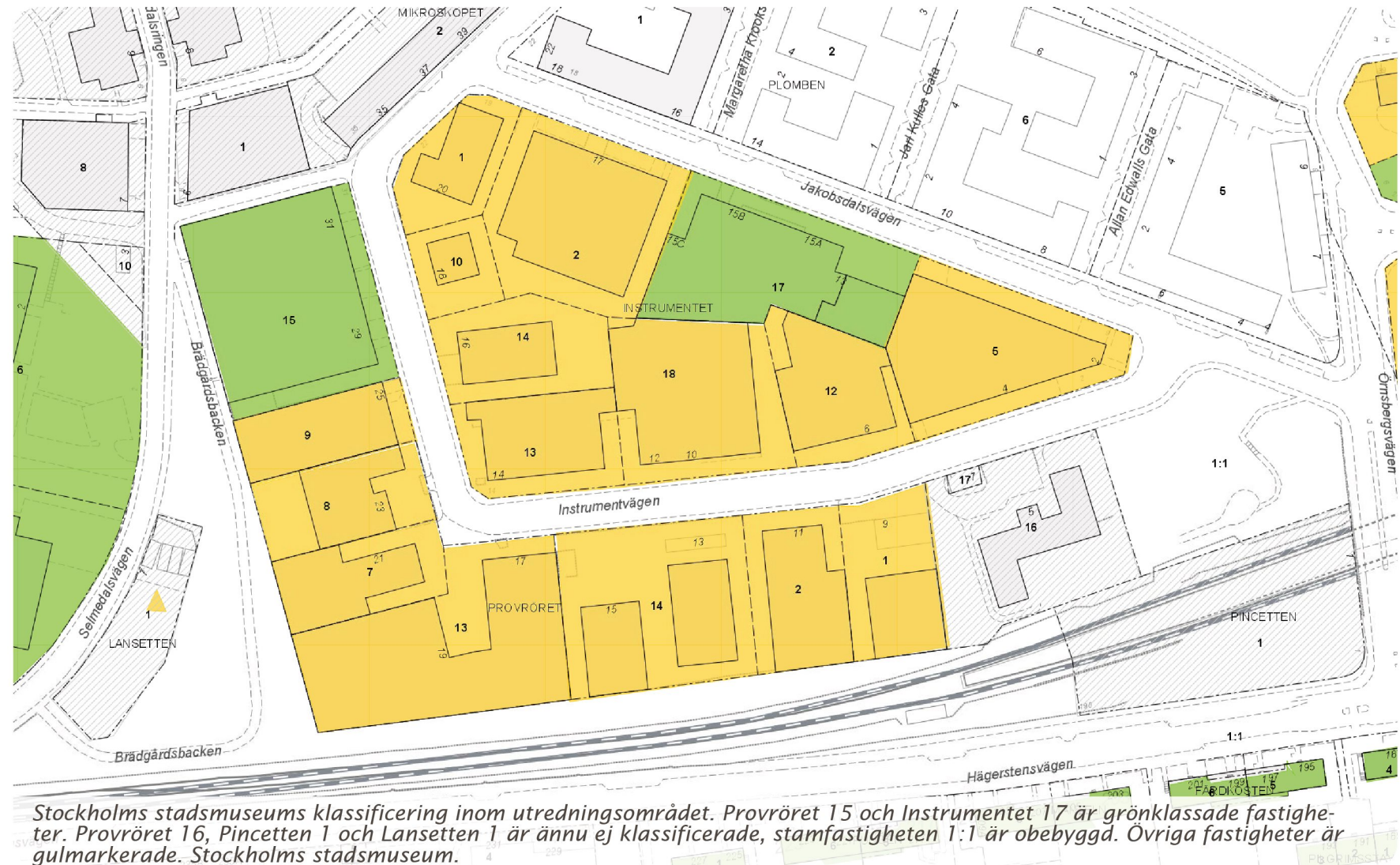
En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

PBL 8 KAP. 14 § (UNDERHÅLL):

Ett byggnadsverk skall hållas i vårdat skick och underhållas så att de tekniska egenskaperna som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet skall anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

PBL 8 KAP. 17 § (VARSAMHET):

Ändring av byggnad och flyttning av en byggnad skall utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.



KULTURHISTORISK KLASSIFICERING

Stadsmuseets klassificeringskarta är ett redskap inom Stockholms stad vilket används som ett kunskapsunderlag i stadens hantering av Plan- och bygglagens regelverk kring varsamhet och förvanskning. På kartan finns tre färger som markerar olika grad av kulturhistoriskt värde:

Blå - Fastigheter som har bedömts ha synnerligen högt kulturhistoriskt värde är blå på kartan. Både blå och gröna fastigheter har bedömts ha sådana särskilda värden som avses i PBL 8:13.

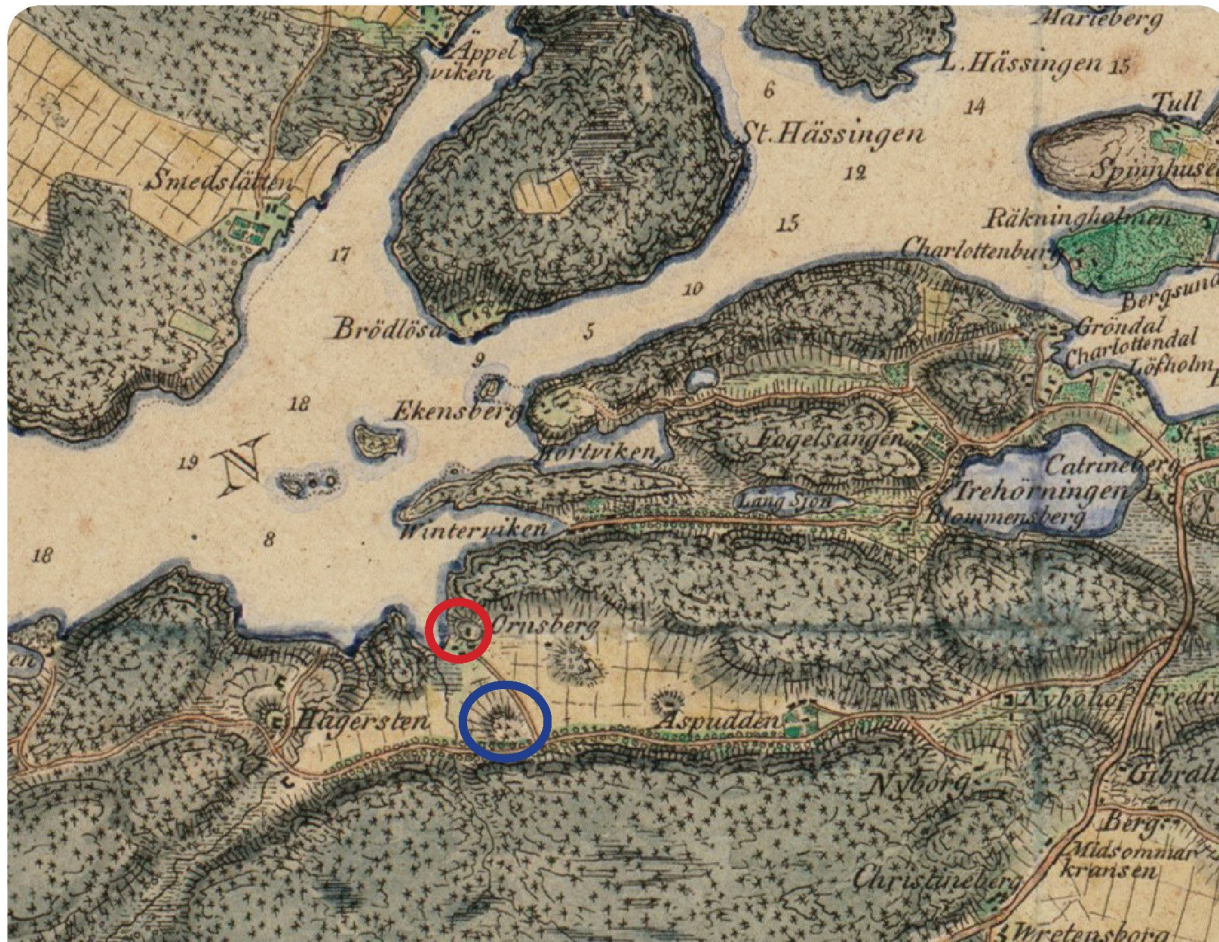
Grön - Fastighet som har bedömts ha högt kulturhistoriskt värde och bedömts vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Både blå och gröna fastigheter har bedömts ha sådana särskilda värden som avses i PBL 8:13.

Gul - Fastigheter som har bedömts ha visst kulturhistoriskt värde och/eller är av positiv betydelse för stadsbilden.

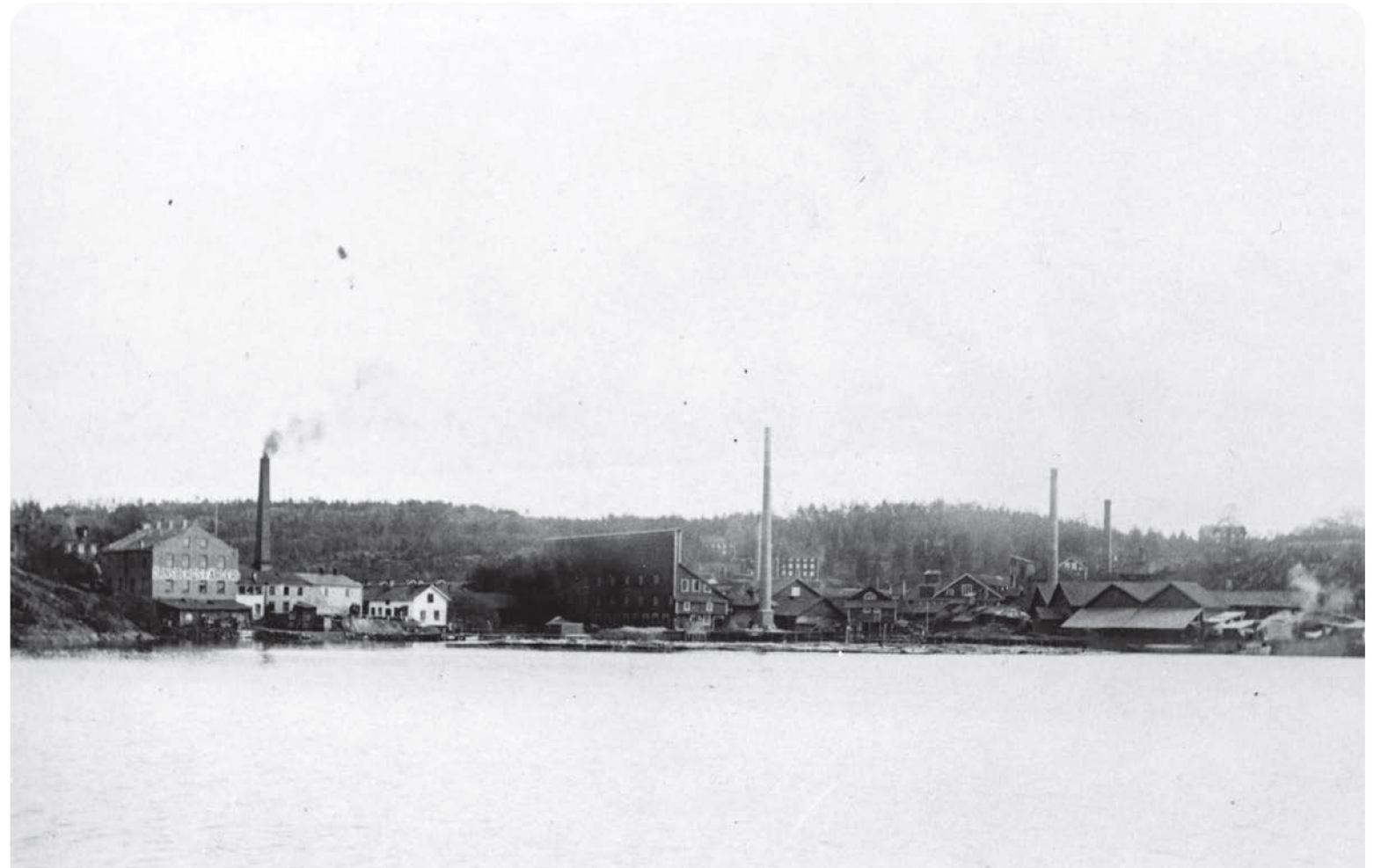
Fastighet markerad med grått går inte att hänföra till någon av ovanstående kategorier. Det finns även fastigheter som är markerade med streck vilket betyder att de ännu inte är klassificerade, alternativt att fastigheten är obebyggd. Fastigheter som inte är klassificerade kan ha stora kulturhistoriska värden, även om Stadsmuseet ännu inte tagit ställning till dessa värden.

Fastigheterna Provröret 15 och Instrumentet 17 är grönklassade, det vill säga de bedöms ha högt kulturhistoriskt värde och bedöms vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Provröret 16, Pincetten 1 och Lansetten 1 är ännu ej klassificerade, stamfastigheten 1:1 är obebyggd. Övriga fastigheter inom utredningsområdet är gulklassade, de bedöms därmed ha visst kulturhistoriskt värde och/eller är av positiv betydelse för stadsbilden.

HISTORIK



Karta över Stockholm med omnejd från 1817. På kartan syns Örsberg gård, röd markering, något ovanför viken i Mälaren som idag kallas Hägerstenshamnen. Strax söderut mot Hägerstenvägen längs med åsen, då Jarlagatan, syns en höjd vid vilken det aktuella området är nära beläget, blå markering. Lantmäteriet.



Örsbergs färgeri och såg- och tegelbruk. Industrierna använde vattnet både som energikälla och transportmedel. Digitala stadsmuseet.

FRÅN JORDBRUK TILL INDUSTRI

Trakterna utanför Stockholm var tidigare lantligt präglade. Mellan höjderna i söderort fanns gammal sjöbotten som utgjorde bördig åkermark. Marken som idag är bebyggd med bostäder och verksamheter nyttjades tidigare i huvudsak för jordbruk. Vad som idag utgör Örsbergs industriområde hörde innan industrialiseringen till Hägersten gård, vars historia sträcker sig tillbaka till åtminstone sen medeltid. Torpet Hägersten omnämns redan 1432, då lydande under Årsta säteri. Hägersten styckades av från Årsta 1763 och blev i och med avstyckningen ett frälsehemman. Den geografiska delningen av ägora gick bland annat i nuvarande Södertäljevägen.

Samtidigt som Stockholm växte under 1800-talet började områdets första omvandling från jordbruk till industri. Industrierna förlades ofta i strandnära lägen utanför staden där vattnet möjliggjorde transporter och nyttjades som energikälla.

Hägerstens olika ägare nyttjade fortsatt markerna för jordbruk till det att Olsson & Rosenlund AB köpte gården 1894. Mellan Hägersten och Örsberg anlade de ett bruksliknande industriområde och varv längs vattnet och inåt land byggdes bostäder, till stor del kåkbebyggelse, för de anställda. Dessförinnan hade ett färgeri (senare pappersspinnery och kolsyrefabrik) anlagts vid Örsberg.

ÖRSBERG

På 1740-talet köpte handelsmannen Nils Öhrn ett torp i en av Mälarens vikar tillhörande Årsta gård. Området bestod av uppodlade åkrar samt utmark med skogs- och betesmark. Torpet, senare säteriet, fick namnet Örsberg, viken kom att kallas Örsbergsviken och berget mellan Örsbergsviken och Vinterviken kom att kallas Örnberget. Namnet inspirerade även till att området mellan

Hägerstens östra delar och den senare framväxande stadsdelen Aspuddens västra delar informellt kom att kallas Örsberg.

Strax efter Olsson & Rosenlund köpt Hägersten 1894 anlades snickerifabrik samt sågbruk och tegelbruk. Lertaget var i ett område strax söder om viken, närmare Hägerstenvägen. På 1930-talet stängdes sågbruket ned. Kvar fanns dock brädgården fram till mitten av 1980-talet. På 1930-talet lades även tegelbruket ned då leran tog slut. Området för lertaget började istället att omvandlas till ett nytt industriområde, Jakobsdals Verkstadsområde, vilket idag benämns som Örsbergs industriområde.

Den gamla brädgårdstomten började bebyggas under 1990-talet, viken fick samtidigt namnet Hägerstenshamnen. Kopplingen mellan industriområdet och Hägerstenshamnen byggdes därmed igen med bostäder.

INDUSTRITÄTT OMRÅDE

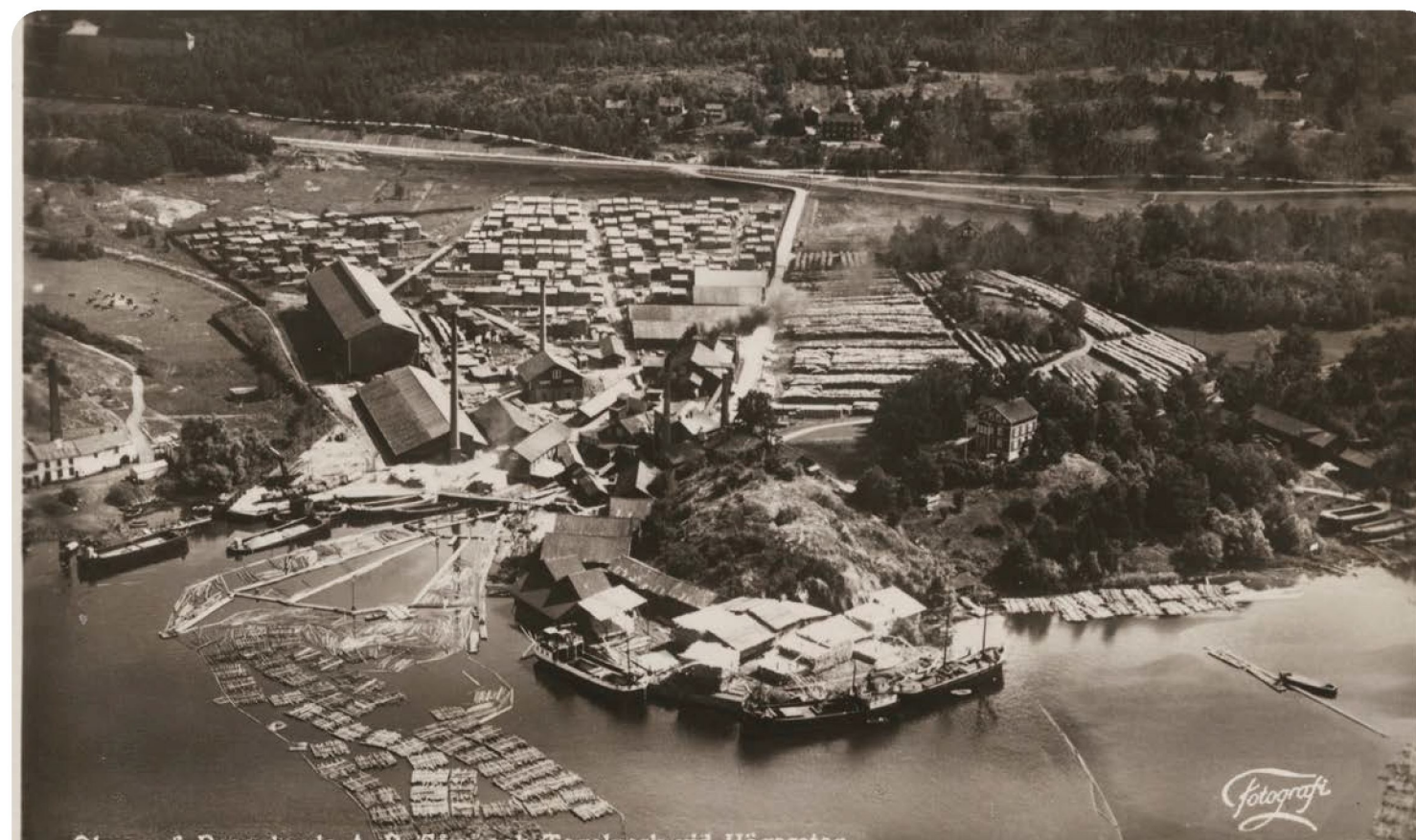
Delar av Hägersten har präglats av industrier, vilka till en början placerades vid vattnet, utspridda bland sommarvillor och senare flerbostadshus. Under andra hälften av 1800-talet växte även Alfreds Nobel industri fram vid Vinterviken i form av hans företag Nitroglycerin AB. År 1921 upphörde dynamittillverkningen i Vinterviken, som då flyttades till Gyttorp, men företaget hade fortsatt verksamhet på platsen fram till 1987.

Inom Brännkyrka församling, vilken inkorporerades i Stockholm stad först 1913, fanns flera vetenskapliga industrier. Bland annat i Henriksbergs industriområde vilket tillkom 1905 då Olsson & Rosenlund AB styckade av tomten från Hägerstens gård och sålde marken. Verksamheten bestod till en början av en träfärgningsfabrik men området har även förvärvats av fabrikanter som Aktiebolaget S Henrikssons Sprutfabrik och Mekaniska verkstad från 1915. Vid den tiden tillkom namnet Henriksbergs industriområde. I området förekom senare tillverkning av trämöbler kallade Mexpo.

I Hägersten fanns även industrier för tillverkning av ammoniak, terpentin och soda. Ett antal företag är fortsatt verksamma i området idag.



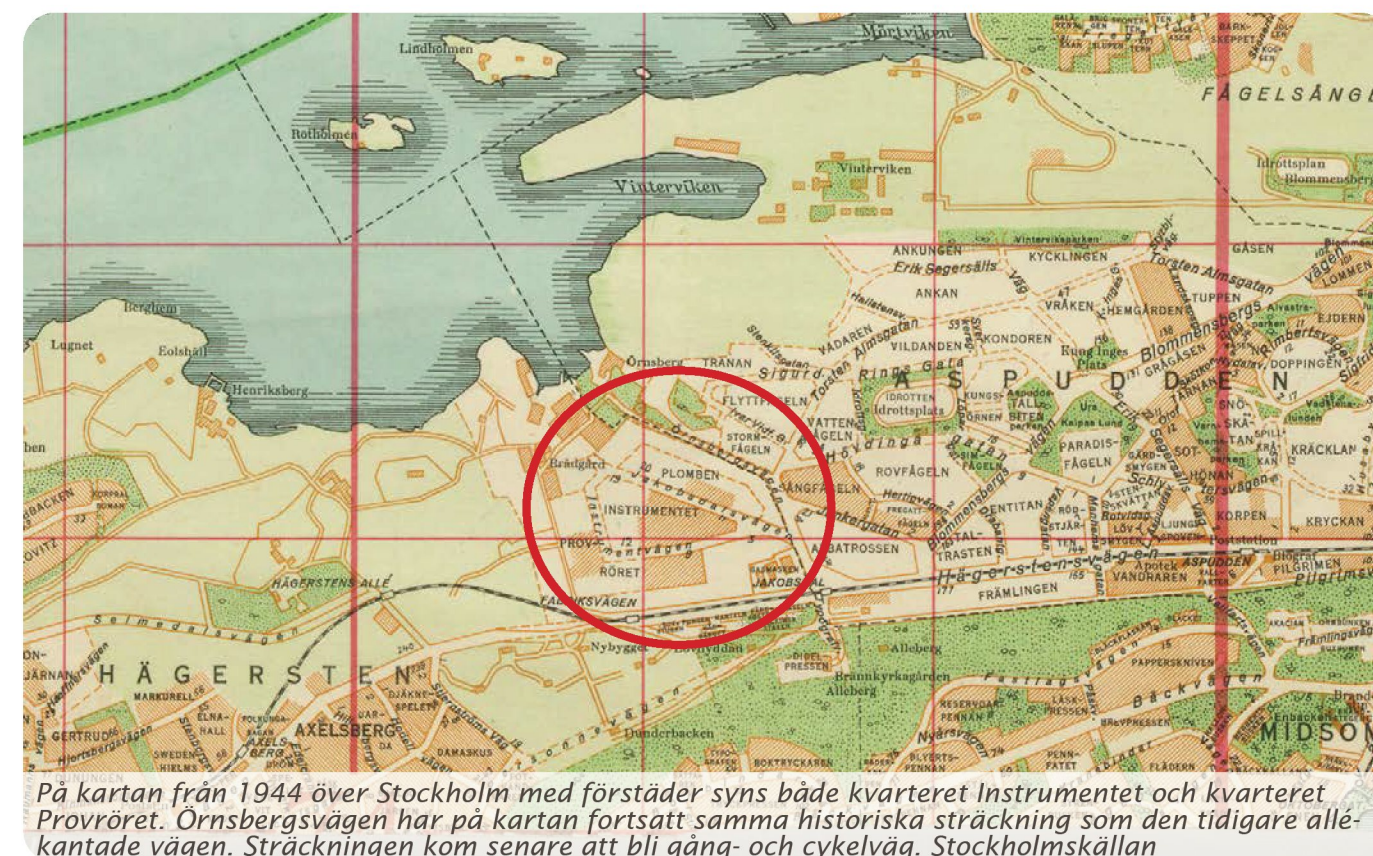
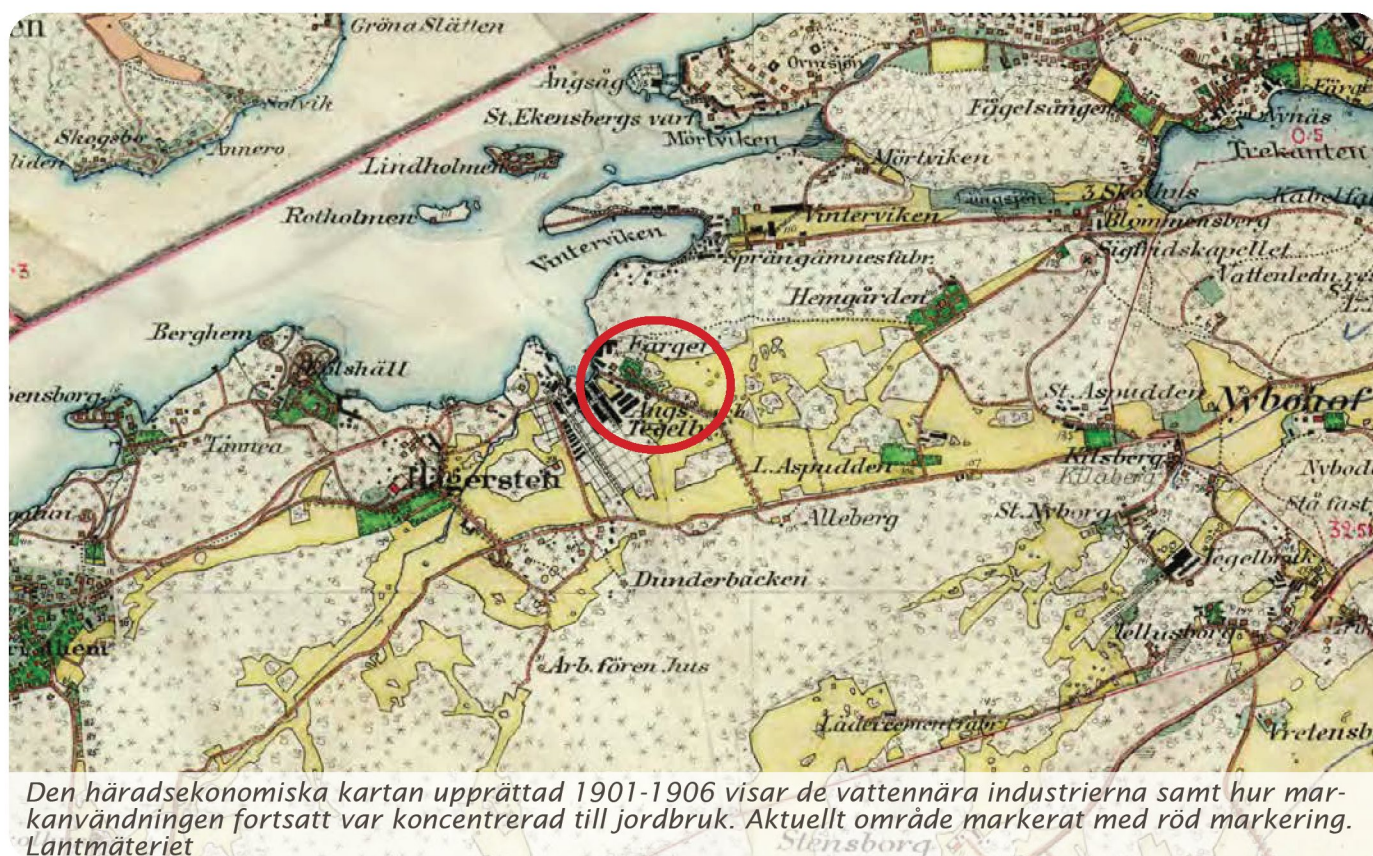
Vy mot öster över brädgården, okänt årtal. Fotograf Sune Sundahl. Källa ArkDes.



Olsson & Rosenlunds AB såg- och tegelbruk vid Hägersten.
Olsson & Rosenlunds AB såg- och tegelbruk år 1925. Längst bort syns brädgården. Digitala stadsmuseet.



Timmersortering i viken framför Örnbergs färgerifabrik, år 1930. Digitala stadsmuseet.



STRUKTURER OCH KOMMUNIKATIONER

Från Hagerstens gård gick de tidigaste kommunikationerna mot Stockholm och ut i landet via Mälaren, redan på 1600-talet gick en vinterväg från Fittja och över Mälarens isar in i viken som kom att kallas Vinterviken, på grund av sin betydelse som vinterväg. Även kommunikationsstråket längs med nuvarande Hagerstenvägen har lång kontinuitet. Vägen följer åsens sträckning och fick sitt nuvarande namn 1924 efter stadsdelens namn, som i sin tur kommer från gården Aspudden. Tidigare hette sträckningen Jarlagatan. Vägen var tidigt en viktig förbindelselänk från Hagerstens gård till Stockholm men även fortsatt sydväst längs med Mälaren till Jakobsbergs och Bredängs gårdar på säteriets Sättra ägor.

Förutom industrier ledde den intensifierade industrialiseringen under 1800-talets slut mot sekelskiftet till att bostadsbyggandet tog fart söder om Stockholm, framförallt i och med öppnandet av spårvägsförbindelsen från Stockholm stad till Liljeholmen och vidare mot sydväst. Spårvägstrafiken öppnade 1911 och gick över Liljeholmsbron i tre linjer mot Tellusborg, Midsommarkransen samt Aspudden.

På den häradsökonomiska kartan, upprättad mellan 1901-1906, syns den allékantade vägen som ledde från Hagerstenvägen mot Örnberg och Örnbergsviken. Längs med det aktuella området har dagens Örnbergsvägen samma sträckning som den historiska

vägsträckningen, den tidigare sträckningen fortsatte dock mot nordväst ut till Örnbergs gård. Sträckan är ännu delvis bevarad men som gång- och cykelväg.

År 1964 öppnade tunnelbanelinjen med stationer i samma sträckning som Hagerstenvägen. Tunnelbanetrafiken ersatte spårvägstrafiken och först endast till Örnberg men linjen förlängdes successivt i spårvagnens hela sträckning och ännu längre. Samtidigt rätades Hagerstenvägen ut när rälsen försvann och tunnelbanan anlades. Örnbergsvägen fick en ny sträckning i rät vinkel mot Hagerstenvägen.

BEBYGGELSE

Den häradsökonomiska kartan från sekelskiftet 1900 visar hur söderort fortsatt bestod av gårdar med jordbruksmark samt vattennära industrier. Även sommarvillor för mer välbärgade Stockholmare hade börjat uppföras under 1800-talets andra hälft i det som idag är stadsdelen Hagersten. Från 1900-talets första och framförallt andra decennium kompletterades stadsdelens västra delar med villabebyggelse.

Först under 1930-talet och framförallt 1940-talet började stadsdelen att bebyggas med flerbostadshus. Bland annat uppförde Olsson & Rosenlund Hagerstens första hyreshus. Husen låg längs med Hagerstenvägen och uppfördes efter ritningar av Ancker-Gate-Lin-

degren, med Sten Lindegren i spetsen, tillsammans med Theodor Bergentz.

Vid början av 1940-talet började en försiktig industribebyggelse uppföras på och i angränsning till det område som tidigare utgjort lertag för tegelindustrin i Örnbergsviken. Området planlades strax därefter som verkstads- eller industriområde varefter bebyggelsen eskalerade. Området angränsade till Olsson & Rosenlunds industrier i väster och i öster till kvarteret Albatrossen i Aspudden vilket i 1918 års stadsplan var avsett för industriellt ändamål. Efter tunnelbanans etablering i området på 1960-talet byggdes dock ett nytt bostadsområde i kvarteret Albatrossen.

Olsson & Rosenlunds tidiga arbetarbostäder på södra sidan Hagerstenvägen ersattes mellan 1965 och 1973 med skivhus. Samtidigt uppfördes likadana skivhus väster om 1940-talets verkstadsbebyggelse i Örnbergs industriområde.

Vid Örnbergsviken och gamla Hagerstenshamnen revs successivt industribebyggelsen och på 1980-talet var all bebyggelse knuten till Örnbergs gård, Örnbergs färgeri och Olsson & Rosenlunds industrier försvunna med undantag av Villa Rosenlunds huvudbyggnad och tillhörande trädgårdsmästarebostad. Istället uppfördes ett flerbostadsområde med lamell och punkthus i upp till 8 våningar. Mot Örnbergs industriområde uppfördes ett långsträckt lamellhus som fysiskt skar av industriområdet från den historiska kopplingen till vattnet vid Örnbergsviken.



På ortofotot från cirka 1960 var tunnelbanan ännu ej anlagd och Örsbergsvägen har en något annorlunda sträckning mot Hägerstensvägen, invid korsningen syns bebyggelse som idag är riven. Merparten av kvarterens fastigheter var bebyggda när fotot togs. Lantmäteriet.



Ortofotot från cirka 1975 visar hur kvarstående mark bebyggts och Hägerstensvägen rätades ut och den tidigare bebyggelsen invid höjden rivits vid anläggandet av tunnelbanan. Lantmäteriet.



Tidigare bebyggelse vid Örsbergs gård. Foto från 1905. Digitala stadsmuseet.



Utsikt från Fabriksvägens hållplats över industriområdet 1952. Märk sågtandade taket på Instrumentet 18. Digitala stadsmuseet.



På fotot från 1973 är stationen och perrongen söder om området byggd. Digitala stadsmuseet.

ÖRNSBERGS INDUSTRIOMRÅDE

År 1943 anlades Instrumentvägen och Jakobsdalsvägen i vad som då kallades Jakobsdals Verkstadsområde. Verkstadsområdet planlades samma år (Pl. 2710 C) genom en ändring av gällande plan från 1940. Namnen togs efter ett av de redan planerade kvarteren, Instrumentet och gården Jakobsdal, en lägenhet på Hägerstens ägor i utredningsområdets östra kant. I den första uppbyggnadsfasen, under första hälften av 1940-talet, var Olsson & Rosenlund en av flera byggherrar vilka anlade några av samtidens mer namnkunniga arkitekter som Karl G.H. Karlsson och Ture Wennerholm samt framtidsnamn som LM Giertz och Nils Tesch, samt Ancker-Gate-Lindegren.

På 1943 års stadsplanekarta finns tre byggnader uppförda, på nuvarande Provröret 8 och 9 samt Instrumentet 5. Byggnaderna på Provröret 9 och Instrumentet 5 har sedan dess ersatts. Provröret 8, eller då stadsäga 17 K, började uppföras redan 1941 för S.B. Carlssons Rökeri, byggherre var Olsson & Rosenlund och arkitekter var de dåvarande stjärnskotten Ancker-Gate-Lindegren. Samma arkitektfirma ritade den numera ersatta byggnaden, inrymmande flottkokeri, på fastigheten Provröret 9, även den uppfördes med Olsson & Rosenlund som byggherre.

Kort efter stadsplanen inrättades uppfördes byggnader på fastigheterna Instrumentet 12 (för Linds metallfabrik), Instrumentet 18 (för MEPE Metallfabrik), Provröret 1 (för Björkmans Mekaniska verkstad) och Provröret 7 (för AB Pulverkemi). Därefter följde Instrumentet 10 (för Cisternfabriken B.S.J), Instrumentet 1 (för K Gustafssons mekaniska verkstad), Instrumentet 14 (för Nordiska slangfabriken AB Spiralslang), Instrumentet 17 (för AB Silver & Stål) och Provröret 2 (för Ophin AB). Samtliga dessa uppfördes i en första byggnadsfas under 1940-talet. Signifikativt för denna tidiga utbyggnadsfas är att det normalt rörde sig om små fabriksbyggnader som ofta uppfördes med bostad.

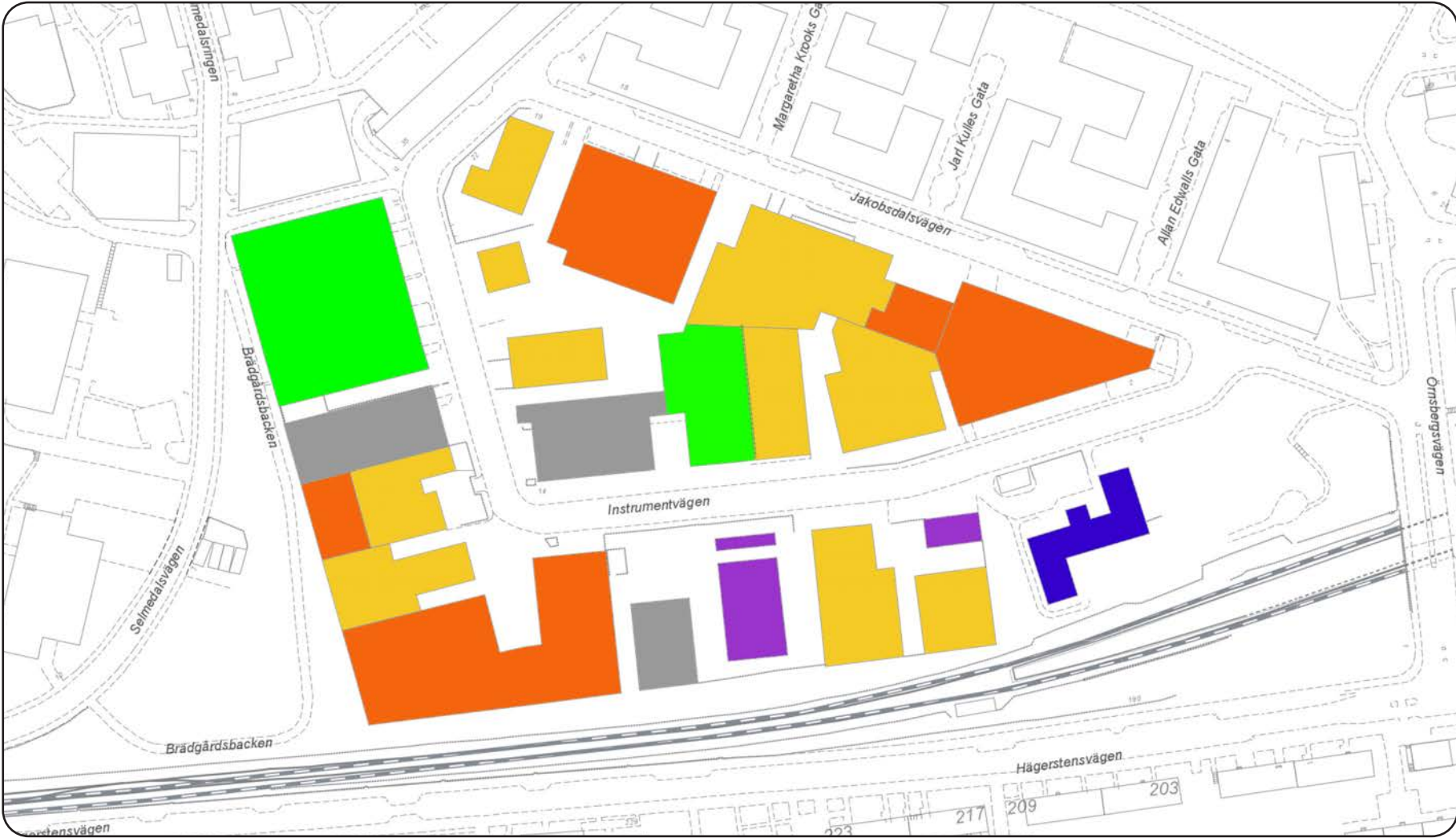
Under 1950-talet uppfördes komplementbyggnader på Provröret 1 och Provröret 14. Under 1960-talet uppfördes ny bebyggelse på Instrumentet 5, Instrumentet 17 kompletterades med kontorsdelen i tegel, befintlig byggnad på Instrumentet 13 ersattes av nuvarande och på Instrumentet 2 revs en plattfabrik för att ge plats för nuvarande byggnad.

Provröret 15 uppfördes 1973, delvis på mark som fram tills dess rymt Olsson & Rosenlunds brädgård.

Under 1980-talet tillkom nuvarande byggnad på Provröret 9 och Provröret 14 kompletterades med ett virkeslager.

År 1994 togs beslut om etablering av bebyggelse på fastigheten Provröret 16 varefter ett vårdboende uppfördes efter ritningar av arkitekt Olle Sutinen.

Industriområdet fortsatte tidigare i kvarteret Plomben, norr om Jakobsdalsvägen. Industribebyggelsen har dock fått ge plats för flerbostadsbebyggelse som började uppföras 2007.



Kartan visar schematisk datering av nuvarande bebyggelse.

GULT - 1940-tal

LILA - 1950-tal

ORANGE - 1960-tal

GRÖNT - 1970-tal

GRÅTT - 1980-tal

BLÅTT - 1990-tal

Tillbyggnader kan vara medtagna i huvudbyggnadens datering trots att de kan ha uppförts vid annan tidpunkt.

På ortofoton taget under 1960- och 1970-talet är kopplingen mellan bebyggelsen i Örnsbergs industriområde och hamnen fortfarande tydlig (se nästa sida). Det tidigare ortofotot från cirka 1960 visar hur området delvis omgavs av jordbruksmark. På impedimentet i sydost syns bebyggelse i kvarteret som hette Gasmasken. På det senare ortofotot från cirka 1975 är jordbruksmarken bebyggd, Örnsbergsvägen har fått en ny rätare dragning och bebyggelsen kv Gasmasken har försvunnit och ersatts med en nedsprängd perrong. Ett nytt kvarter har byggts i anslutning till Örnsbergs tunnelbanestation, på koloniträdgårdarnas tidigare lokalisering.

Även marken kring Hägerstens gård kom att bebyggas med flerbostadshus under 1900-talet, framför allt syns skivhusen i Kv Gubben Noak som planerades och uppfördes tillsammans med husen söder om Hägerstensvägen, mellan 1965 och 1973. Under samma period uppfördes radhusen vid Hägerstens gård.

NULÄGESBESKRIVNING

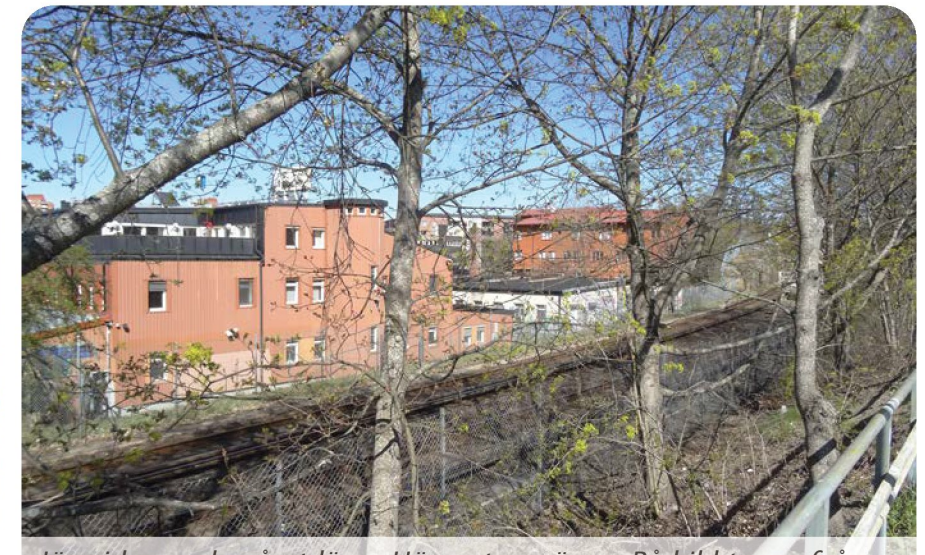
Utredningsområdet ingår i stadsdelen Hägersten, i södra delen av Stockholm. Området ligger i stadsdelens nordöstra del, nära Mälaren och i direkt angränsning till Aspudden. Området är lokaliserat i ett sprickdalslandskap typiskt för Mälaronrådet och ingår i ett större område med både bergryggar och dalgångar vilket gör att nivåskillnader till kringliggande kvarter finns. Runtom höjer sig Vintervikens och Hägerstensåsens höjdryggar. Utredningsområdet avgränsas därför tydligt genom sin lägre nivå. Till utredningsområdet hör även närliggande gröna mindre höjder i sydost och i väst. Runt om området finns bebyggelse i form av främst bostäder. I och i angränsning till området reser sig flera industriskorstenar som landmärken och tydliga markörer för områdets nyttjande.

Utredningsområdet avgränsas i norr av Jakobsdalsvägen och bostadsbebyggelsen på dess norra sida. Byggnaderna i 4 till 8 våningar uppfördes under 2000-talet. Mot nordväst avgränsas området abrupt av ett långsträckt lamellhus. Innanför ligger marken som tidigare hyste Olsson & Rosenlunds industrier, vilka fått ge plats åt bostadsbebyggelse. Bebyggelsen består av punkthus i 8 våningar samt 4-vånings lamellhus uppförda under senare delen av 1980-talet efter ritningar av arkitektkontoret FFNS. Bortom bebyggelsen ligger resterna av Hägerstenshamnen till vilken kopplingen idag är bruten genom bostadshusen.

Den södra avgränsningen representeras av Hägerstensvägen. I öst finns en höjd inramad av tunnelbanespåret, Örsbergsvägen och Jakobsdalsvägen. Höjden karaktäriseras av bergets formationer. De högsta delarna består av berg i dagen. Nedanför är marken bevuxen med blandade lövträd med inslag av björk, lönn, ask och även ek samt vårbloommande buskar. Mot Örsbergsvägen är höjdens nedre del klädd i mur. Mot tunnelbanans spår och perrong reser sig bergsskärningar, delvis klädda i mur.



Höjden i öst med kala hällar och blandade lövträd.



Jämsides med spåret löper Hägerstensvägen. På bild tagen från vägens kant skymtar Provröret 2.



Del av bostadsområdet uppfört under 2000-talet.



Tunnelbanans spår går genom områdets södra del.

Mellan Hägerstensvägen och järnvägsspåret är marken obebyggd och delvis kantad av lövträd. Industrikvartrens låga lokalisering i landskapet gör att den tidsvis grönskande höjden tillsammans med det obebyggda bandet innanför Hägerstensvägen är det dominerande elementet i blickfånget från Hägerstensvägen.

Vid korsningen Jakobsdalsvägen/Instrumentvägen i öst skapas en entré till området. Entrén förstärks av det resliga trapphuset till den trekantsformade byggnaden på fastigheten Instrumentet 5.

Områdets sydvästra hörn består av ett mindre grönområde. Grönområdet fungerar tillsammans med en upplyst gång- och cykelväg som buffertzona till nästliggande område där bebyggelsen reser sig i form av skivhus i nio våningar. Vägen, Brädgårdsbacken, möjliggör passage intill industriområdet. Till grönskan hör en blandning av lövträd. På fastigheten finns även en spetsanläggning för fjärrvärme.

Genom utredningsområdet går det lokala stråket Instrumentvägen mot vilken verksamheterna har vänt sina entréer. Detsamma gäller för verksamheterna lokaliserade längs med Jakobsdalsvägen, här har dock verksamhetsbyggnaderna längs norra sidan vägen ersatts med bostadsbebyggelse. Gaturummet är relativt brett med växelvis trottoarer, infarter och ytor för biluppställning, lastning och lossning. De två vägarna bildar en gemensam slinga som leder från Örnbergsvägen i öster, genom området och tillbaka upp till Örnbergsvägen. Verksamhetsklustret mellan Instrumentvägen och Jakobsdalsvägen har i dagsläget sålunda ingen genomfart för biltrafik, enda infarten är från Örnbergsvägen.



Bandet innanför Hägerstensvägen möter tillsammans med den delvis trädbevuxna höjden den som färdas på vägen.



Områdets Östra entré. Höger i bild syns bostäderna uppförda under 2000-talet.



Till vänster i bild syns bebyggelsen i utredningsområdet. Till höger syns grönområdet med värmepanncentralen.



Det mindre grönområdet i utredningsområdets sydvästra del består av en blandning av lövträd.



Inom området går två gator, i bild till vänster Instrumentvägen och till höger Jakobsdalsvägen.



Flygbild över området taget ifrån sydväst.



Bebyggelsen i området varierar i höjd och funktion.



Flygbild över området.

Sydväst om industriområdet, på andra sidan Hägerstensvägen, finns den tidigare platsen för Olsson & Rosenlunds arbetarbostäder. Där står idag 8-vånings skivhus uppförda mellan 1965-1973 efter ritningar av Ancker-Gate-Lindgren. Ancker-Gate-Lindgren är väl representerade genom både flerbostadshus och villor i stadsdelen. De har även ritat en av byggnaderna i Örnbergs industriområde.

Bebyggelsen inom utredningsområdet varierar i höjd mellan 1-4 våningar. Området karakteriseras av öppna lokalgator anpassade för trafik till verksamheterna samt stängda gårdar utan tillgängliga passager. Framför och mellan de vinkelställda byggnaderna finns mindre fickor för parkering. Marken är asfalterad. Grönska finns på höjden i områdets östra entré samt i väst. Området har i sin helhet en stark industrikaraktär med stor variation i skala. De storskaliga byggnadsvolymer är placerade i området yttre kanter.

Byggnaderna i området har ingen direkt förhållning till varandra, de är placerade efter möjlighet och behov inom fastighetsgränserna men normalt med samma förhållande till gaturummet. Genomgående är byggnaderna indragna från gatan, tillräckligt för att bilar ska rymmas mellan fasad och trottoar. Vid Instrumentet 1, 5 och 13 samt Provröret 7, 9, 13 och 15 finns anlagd grönska i form av träd och buskar. Ett par större träd finns inne i kvarteret Instrumentet. I områdets sydvästra, östra och sydöstra delar finns rikligt med växtlighet, delvis relativt vildvuxen.

KÄNSLIGHETS- OCH TÅLIGHETSANALYS

BEGREPPEN KÄNSLIGHET/TÅLIGHET

Följande tre nivåer har använts för känslighets- och tålighetsbedömningarna.

Tålig

Måttlig känslighet

Hög känslighet

Byggnadernas exteriörer samt marken, det vill säga ytorna mellan byggnaderna har bedömts. Bedömningen är inte kopplad till aktuella förslag till förändring. För att tydliggöra vilken typ av förändringar byggnaderna och miljöerna är känsliga respektive tåliga för nämns dock typer av åtgärder.

KÄNSLIGHET/TÅLIGHET MARK

Tålig

Förutsatt att kulturhistoriska värden i omringliggande miljöer, inom och utom utredningsområdet, inte påverkas negativt är det möjligt att göra förändringar här. Med förändring avses ändrad karaktär och ny bebyggelse.

Måttlig känslighet

Förändring kan vara möjligt men förutsätter detaljestudier och anpassning. Med förändring avses ändrad karaktär och ny bebyggelse.

Hög känslighet

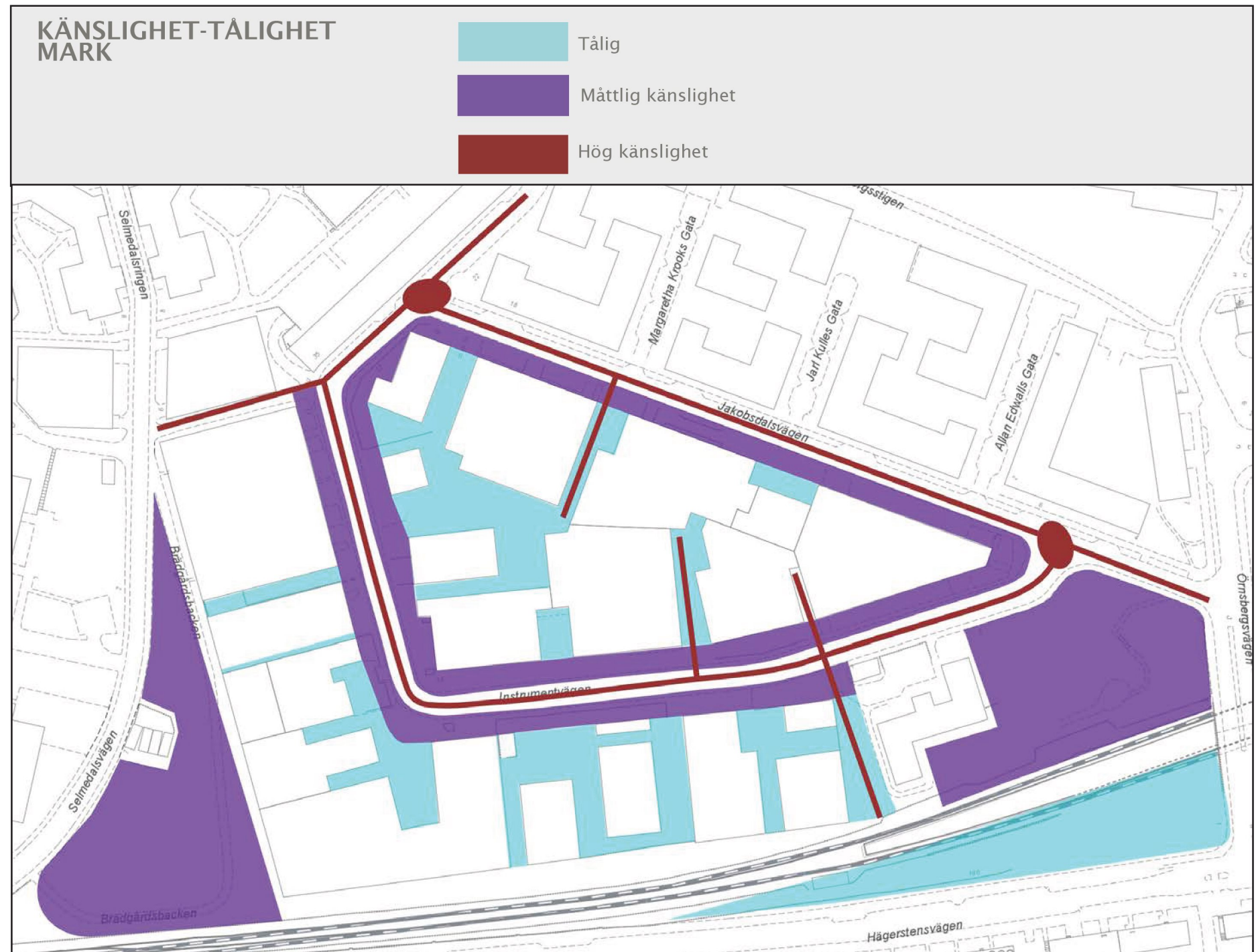
Att göra förändringar utan att påverka kulturhistoriska värden negativt är svårt. Med förändring avses ändrad karaktär och ny bebyggelse.

I första hand har platsbildningar i anslutning till miljöskapande byggnader och vupunkter bedömts ha hög känslighet för förändring. Gatunätet inom området har också hög känslighet för förändring, liksom stråk som leder in mot området. Inom dessa ytor är det svårt att göra förändringar utan att påverka värden negativt. Tillkommande bebyggelse i anslutning till en plats kan både påverka befintliga värden negativt eller förstärka karaktär och värden, beroende på utförande och gestaltning.

De för området karaktäristiska ytorna mellan gata och byggnader, förgårdsmarken, har bedömts som måttligt känslig. Höjden med berg i dagen, bergsskärningar och lövträd bedöms som måttligt känslig för förändringar som påverkar dess topografi. Samtliga gröna strukturer i området inklusive grönområdet i väst är känsliga för att i sin helhet förlora sin karaktär, som bryter mot områdets i övrigt bebyggda och hårdgjorda karaktär.

I övrigt är marken inom utredningsområdet tålig för förändringar för tillkommande bebyggelse. Det är dock viktigt att byggnadshöjder studeras väl så att värden i omringliggande miljöer och visuella samband inte påverkas negativt. Möjligheter finns att stärka visuella samband och vupunkter genom att den nu för allmänheten otillgängliga kvartersmiljön öppnas upp genom passager.

Tålighets- och känslighetsanalysen tar sin utgångspunkt i miljöns värdebärande karaktärsdrag. Frågan ställs om de kan stärkas, riskerar de att försvagas eller helt försvinna vid en förändring? Kulturmiljön kan tåla mer eller mindre förändring beroende på hur karaktären och skalan på föreslagna miljöförändring kan samverka med platsens kvaliteter och känslighet.



KÄNSLIGHET/TÅLIGHET - BYGGNADER

Tålig

Tillägg och/eller förändringar är möjliga. Med tillägg och förändringar avses exempelvis byte av material och till- eller ombyggnad.

Måttlig känslighet

Tillägg och/eller förändringar är i vissa fall möjliga men förutsätter detaljstudier och anpassning. Med tillägg och förändringar avses exempelvis byte av material och till- eller ombyggnad.

Hög känslighet

Att göra tillägg och/eller förändringar utan att påverka kulturhistoriska värden negativt är svårt. Med tillägg och förändringar avses exempelvis byte av material och till- eller ombyggnad.

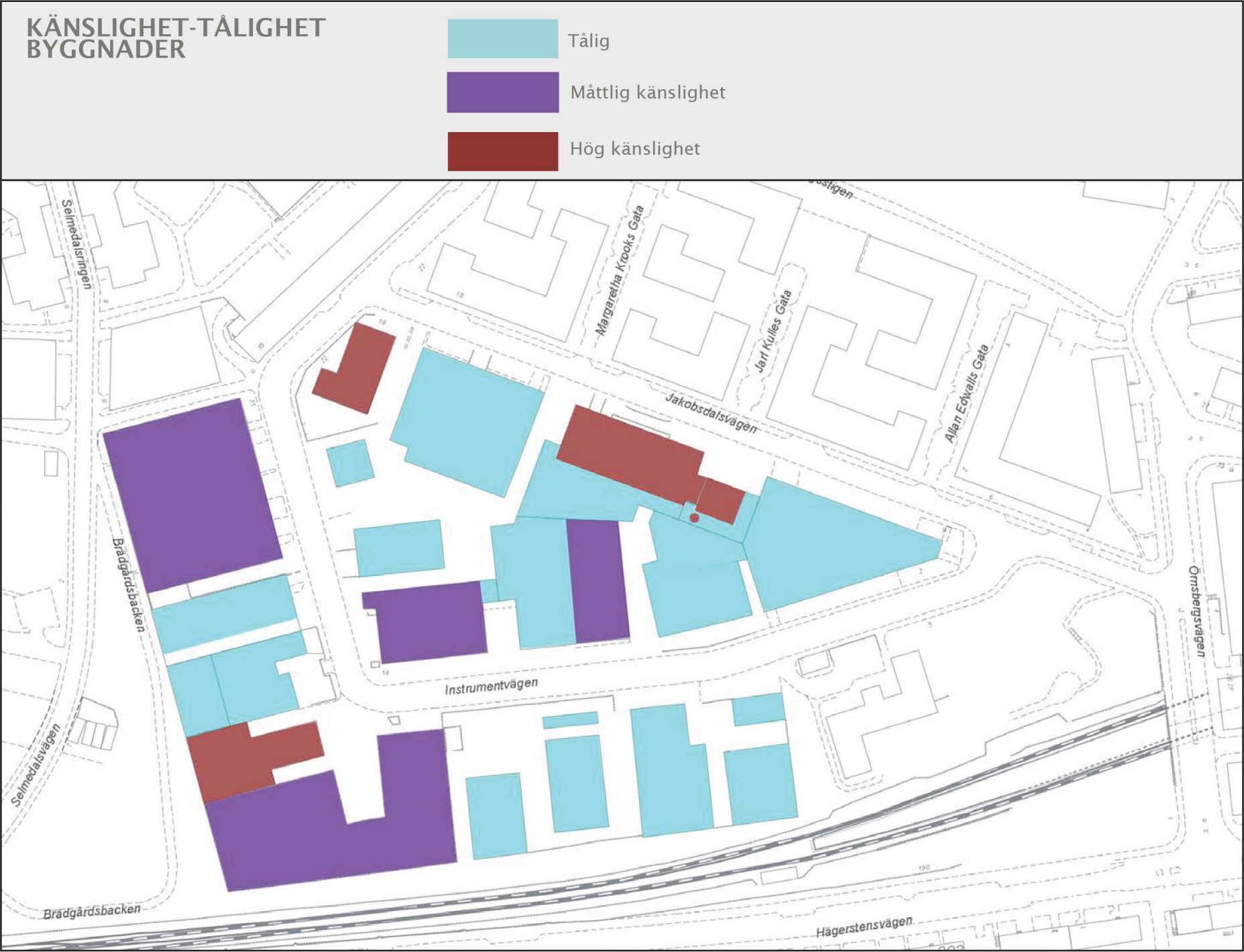
De flesta byggnaderna inom området är tåliga eller måttligt känsliga för förändring exteriört.

Flera fastigheter rymmer mer än en byggnad varför fastigheter räknas upp istället för enskilda byggnader. Tio av fastigheterna bedöms vara tåliga. På ytterligare två fastigheter bedöms delar av bebyggelsen som tålig. Tåliga fastigheter är Instrumentet 2, Instrumentet 5, Instrumentet 10, Instrumentet 12, Instrumentet 14, Provröret 1, Provröret 2, Provröret 8, Provröret 9, Provröret 14 samt högdelen av Instrumentet 18 och lågdelen söder om Instrumentet 17.

Tre fastigheter har bedömts som måttligt känsliga samt delar av bebyggelsen på en fastighet. Måttligt känsliga fastigheter är Instrumentet 13, Provröret 13, Provröret 15 samt lågdelen av Instrumentet 18.

Två fastigheter har bedömts ha hög känslighet samt delar av bebyggelsen på en fastighet. Fastigheter med hög känslighet är Instrumentet 1, Provröret 7 samt bebyggelsen mot Jakobsdalsvägen i Instrumentet 17.

Den murade skorstenen i angränsning till Instrumentet 17 (markerad med röd cirkel) har hög känslighet för förändring så som byte av material och ombyggnad.



SAMMANFATTANDE BEDÖMNING, KÄNSLIGHET/TÅLIGHET

Bedömningen är att Örnsberg industriområde är relativt tåligt för förändringar. En faktor som spelar in är att områdets kulturhistoriska värden är begränsade. En stor del av bebyggelsen är som enskilda objekt relativt ointressanta ur kulturhistoriskt hänseende, det är tillsammans med övrig bebyggelse som det största värdet skapas, områdets industriella karaktär. Samtidigt är områdets inramande gröna element, höjden med berg i dagen, den lilla buffertzonen i väst samt det smala bandet av grönska känsligt för att förlora sin, gentemot bebyggelsen annorlunda, karaktär.

Karaktären kännetecknas av en brokig industribebyggelse tillkommen och förändrad övertid och efter behov. Ytorna mellan bebyggelsen är otillgänglig för allmänheten bortsett från gaturummet. Rörelse i området är begränsat till Jakobsdalsvägen och Instrumentvägen, inga passager finns genom kvarteren. För att bibehålla någon form av industriell karaktär vid en förändring av området förordas bebyggelse med oregelbunden placering, volymer och formspråk, som genom detta även bidrar till levande platser och uterum i kvarteren.

Bedömningen av känslighet och tålighet är i första hand kopplat till hur väl området eller objektet tål förändring, det är inte en redovisning av kulturhistoriskt värde.

Eventuell påverkan och konsekvens för kulturhistoriska värden bedöms och redovisas i konsekvensanalysen. För Örnsbergs industriområde blir det här resonemanget påtagligt i fråga om framför allt Instrumentet 1 och Provröret 7 men även för till exempel del av Instrumentet 18. Samtliga dessa byggnader bedöms ha ett visst kulturhistoriskt värde, de är samtliga gulklassade i Stadsmuseets klassificering, men bedöms som känsliga för förändring. Bedömningen grundar sig i att en förändring sannolikt skulle innebära en påtaglig påverkan, vilket dock inte innebär att en förändring inte är genomförbar.

Förändringens konsekvens för kulturhistoriskt värde bedöms i nästa skede, i konsekvensanalysen. I konsekvensanalysen bedöms konsekvensen av påverkan på kulturhistoriskt värde, som exempel så ska rivning av en gulklassad byggnad ha lägre konsekvens på kulturhistoriskt värde än rivning av en grönklassad byggnad.

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Följande kulturhistoriska värden har identifierats efter genomförd inventering av Örnbergs industriområde samt i den bebyggelsehistoriska kartläggningen av området. Tyréns analysmetod för värdering av kulturvärden är baserad på Stadsmuseets analysmetod "Kulturhistorisk värdering och urval" (2018). Bedömningen är en fördjupning av Stadsmuseets klassificering från 2009.

Omgivningen i anslutning till Örnbergsviken har präglats av industriell verksamhet sedan åtminstone senare delen av 1800-talet, med Örnbergs färgeri, Olsson & Rosenlunds sågverk, snickeri och Hägerstens tegelbruk. Örnbergs industriområde tillkom som en utökning av den befintliga industribebyggelsen. När den sista resten av den ursprungliga industrin utefter vattnet ersattes med bostäder kom Örnbergs industriområde att förlora sin historiska koppling och läget kan idag tyckas vara svårtolkat och malplacerat.

Kvar finns även de gröna landskapselementen med bland annat höjden i sydost samt grönskan i väst som ramar in industriområdet och hjälper till att visuellt avgränsa dess utbredning. För den som färdas längs med Hägerstensvägen är det till viss del höjden och det smala gröna bandet mellan väg och industribebyggelsen som gör avtryck. Ur ett regionalt perspektiv är mindre gröna mellanrum som dessa utsatta för ett högt exploateringsstryck. Vid planering av staden är de under 1900-talet medvetet sparade för att skapa balans mellan bebyggelse och gröna rum. Till viss del är höjden sannolikt obebyggd på grund av just dess topografiskt svåra förutsättningar för större industribebyggelse. På så sätt är de omgivande landskapselementen en del i hur området vuxit fram.

Örnbergs industriområde har som helhet ett kulturhistoriskt värde, oberoende av värdet på de enskilda byggnaderna. De enskilda byggnaderna besitter i varierande grad ett arkitektur-, industri- och samhällshistoriskt värde men det är framför allt gemensamt, områdets sammantagna bebyggelse, som utgör lejonparten av det kulturhistoriska värdet. Området är ett uttryck för 1940-talets småskaliga företags och industriverksamheter. Denna typ av verksamhetsinriktad bebyggelse är alltmer ovanlig i centrala delar av Stockholms län, då liknande områden i stor utsträckning har omvandlats till bostäder.

Industriverksamhet kopplade till kommunikationsstråk berättar om Stockholms stads tillväxt under 1900-talet. Bebyggelsestrukturen och utformningen skiljer sig från sin mer samtida omgivning som karaktäriseras av regelbunden och funktionalistiskt präglad flerbostadsbebyggelse.

När det gäller gradering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse används här begreppen särskilt värde och visst värde. Dessa två kategorier är kopplade till Plan- och bygglagens krav för hantering av kulturhistoriska värden i bebyggelse. För bebyggelse med särskilda värden är PBL 8:13 tillämplig. Paragrafen föreskriver att särskilda värden inte får förvanskas. För all bebyggelse gäller även varsamhetskravet som formuleras i PBL 8:17.

YTTRE MILJÖ

Särskilt viktiga platser/objekt

1. Den östra korsningen mellan Jakobsdalsvägen och Instrumentvägen
2. Platsbildning och korsning framför Instrumentet 1
3. Passagen mellan Instrumentet 12 och Instrumentet 18
4. Passagen mellan Instrumentet 5 och Instrumentet 12
5. Det gröna stråket öster om Provröret 1
6. Den murade skorstenen i anslutning till Instrumentet 17
7. Höjden med berg i dagen i sydost

Viktiga platser/objekt

8. Grönt mellanrum mellan industriområdet och närliggande kvarter i väst

SÄRSKILT VIKTIGA VYPUNKTER

Mot området

1. Från områdets östra entré
2. Mot området från norra delen av Margaretha Krooks gata
3. Mot området från norra infarten via Instrumentvägen
4. Mot områdets västra hörn från passagen mellan Selmedalsringen och Instrumentvägen
6. Mot området från Hägerstensvägen

I området

5. Från Instrumentvägens södra kurva

SÄRSKILT VIKTIGA GATOR/RÖRELSESTRÅK

- Jakobsdalsvägen, infarts- och utfarstvägen till området.
- Instrumentvägen, rörelsestråk genom södra delen av området samt förbindelselänk till Örnbergsviken och Örnbergs båtklubb.
- Passage i form av gång- och cykelväg mellan Instrumentvägen och Selmedalsringen.

BYGGNADER

Särskilda kulturhistoriska värden

Instrumentet 17

Provröret 15

Vissa kulturhistoriska värden

Instrumentet 1

Instrumentet 2

Instrumentet 5

Instrumentet 10

Instrumentet 12

Instrumentet 13

Instrumentet 14

Instrumentet 18

Provröret 1

Provröret 2

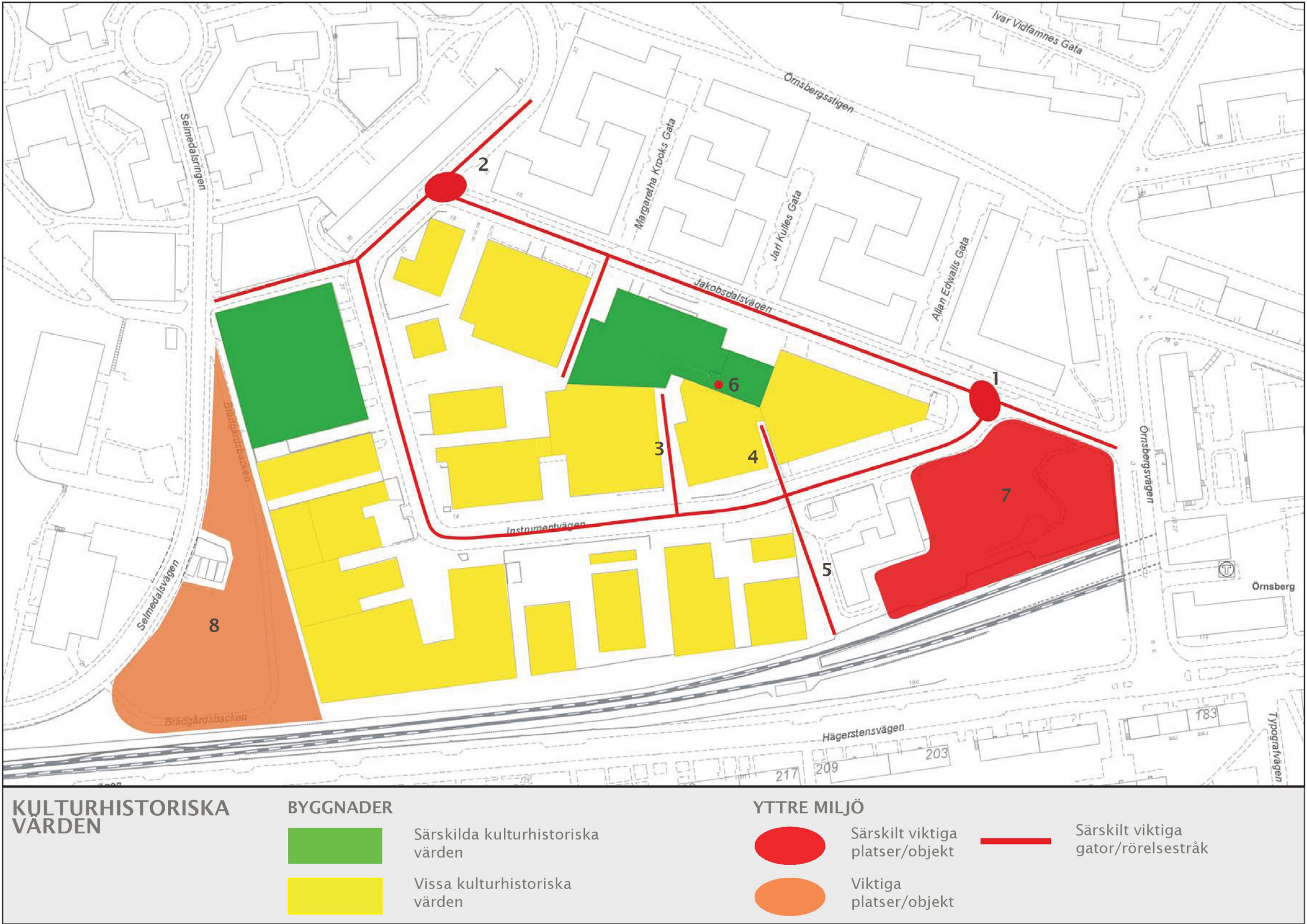
Provröret 7

Provröret 8

Provröret 9

Provröret 13

Provröret 14



PLATSER OCH OBJEKT

1. Den östra korsningen mellan Jakobsdalsvägen och Instrumentvägen

En tydligt definierad entré till området som accentueras av det markerade Trapphuset i Instrumentet 5. Vy mot såväl Jakobsdalsvägen och Instrumentvägen ger en god överblick över en stor del av området.



2. Platsbildning och korsning framför Instrumentet 1

Vypunkt med miljöskapande värde i form av välbevarad industribyggnad och bevarad grönska på "förgårdsmark". God överblick längs hela Jakobsdalsvägen.



3 & 4. Passagen mellan Instrumentet 12 och Instrumentet 18 samt mellan Instrumentet 5 och Instrumentet 12

Karaktäristiska innergårdsmiljöer som uppstått genom kvarterens varierade bebyggelse. Passagerna möjliggör vy in i kvarteret från bland annat tunnelbana och från Hägerstensvägen.



5. Det gröna stråket öster om Provröret 1

En av få gröna ytor i området. Utgör tydlig gräns för industribebyggelsen åt öster. Medger även inblick i kvarteret från tunnelbana och från Hägerstensvägen.



6. Den murade skorstenen i anslutning till Instrumentet 17

Skorstenar är de tydligaste industriellt kopplade enskilda objekten i området, den murade skorstenen på Instrumentet 17 särskiljer sig från de övriga genom att den är murad. Andra murade skorstenar finns i området men inte i samma skala och de är mer tydligt knutna till en byggnad.



7. Höjden med berg i dagen

Höjden i sydost skapar industriområdets naturliga avgränsning. Avgränsningen är viktig för att förstå industriområdets struktur.



8. Grönt mellanrum mellan industriområdet och närliggande kvarter i väst

Grönstrukturer skapar balans mellan bebyggt och natur. I området hjälper det mindre grönområdet i väst till att avgränsa industriområdet. Gång- och cykelvägen Brädgårdsbacken är upplyst och tillgänglig passage.



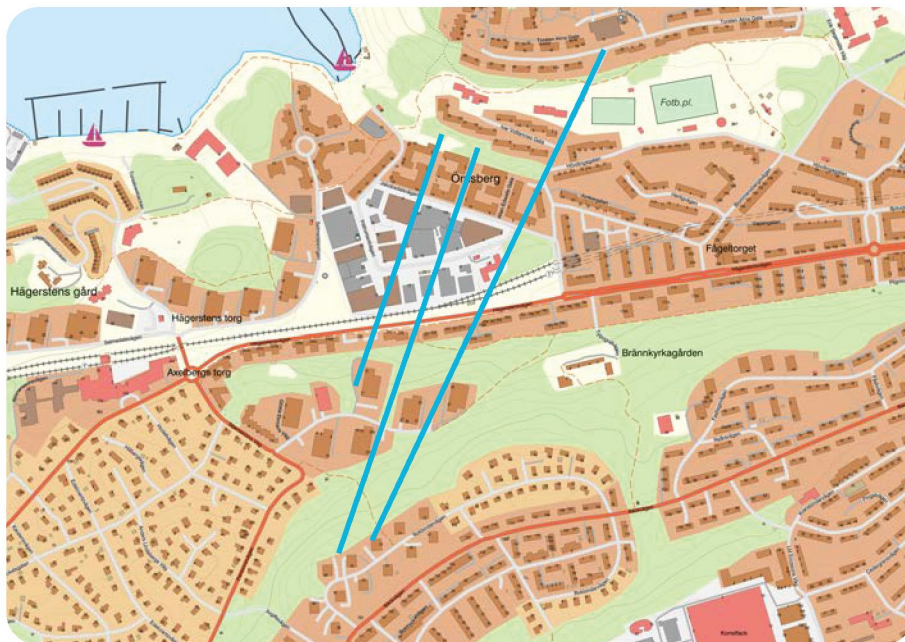
VYPUNKTER

Nedan redovisas viktiga vypunkter in mot samt i området.

1. Vypunkt områdets östra entré
2. Vy från norra delen av Margaretha Krooks gata
3. Norra infarten via Instrumentvägen
4. Vy från områdets västra hörn
5. Från vypunkten vid Instrumentvägens södra kurva uppfattas stora delar av området
6. Vy mellan byggnadskropparna i söder
7. Vy över tunnelbanans perrong och vidare in mot området.

Örnsbergs industriområde ligger i dalstråket mellan höjdryggarna Örnsbacken och Hägerstensåsen. De visuella kopplingarna mellan höjderna ger förståelse för det omgivande landskapets uppbyggnad och topografin accentueras av bebyggelsen på höjder och sluttningar. Från parkmarken norr om planområdet finns siktlinjer mellan bostadshusen, över industriområdet till byggnader och grönska på höjderna söder om Hägerstensvägen, däribland från vypunkt 2.

En tidigare genomförd studie redovisar vyer och siktlinjer över och i viss mån genom området mellan angränsande höjdområden, de för ärendet aktuella siktlinjerna redovisas nedan i blått.



Betydande siktlinjer över och genom Örnsbergs industriområde.



Vypunkt

Illustrationen visar viktiga vypunkter för Örnsbergs industriområde.

VYPUNKTER, I BILD



Områdets östra entré med Instrumentet 5 som hörnbyggnad.



Från entrén syns mötet mellan industribebyggelsen och bostadsområdet uppfört under 2000-talet.



Vy från Marta Krooks gata, här syns mötet mellan de äldre industribyggnaderna och bostadsområdet uppfört under 2000-talet.



Instrumentvägens norra infart. I bakgrunden syns kvarteret Instrumentets västra hörnbyggnad Instrumentet 1. Bakom skymtar Provörret 15.



Från områdets västra hörn, vid Instrumentet 1, uppfattas delar av kvarteret Instrumentet.



Nära bild från områdets västra hörn, vid Instrumentet 1.



5
Från områdets södra hörn går det att följa Instrumentvägens sträckning genom området.



5
Från områdets södra hörn går att uppfatta större delen av kvarteret Instrumentet centralt i området, samt byggnaderna i kvarteret Provröret.



6
Genom grönskan skymtar en av de vyer som finns från söder och norrut genom området.



6
Bilden visar närmare vyn från söder norrut genom området. Skorstenen tillhörande Instrumentet 17 skjuter upp i bakgrunden.

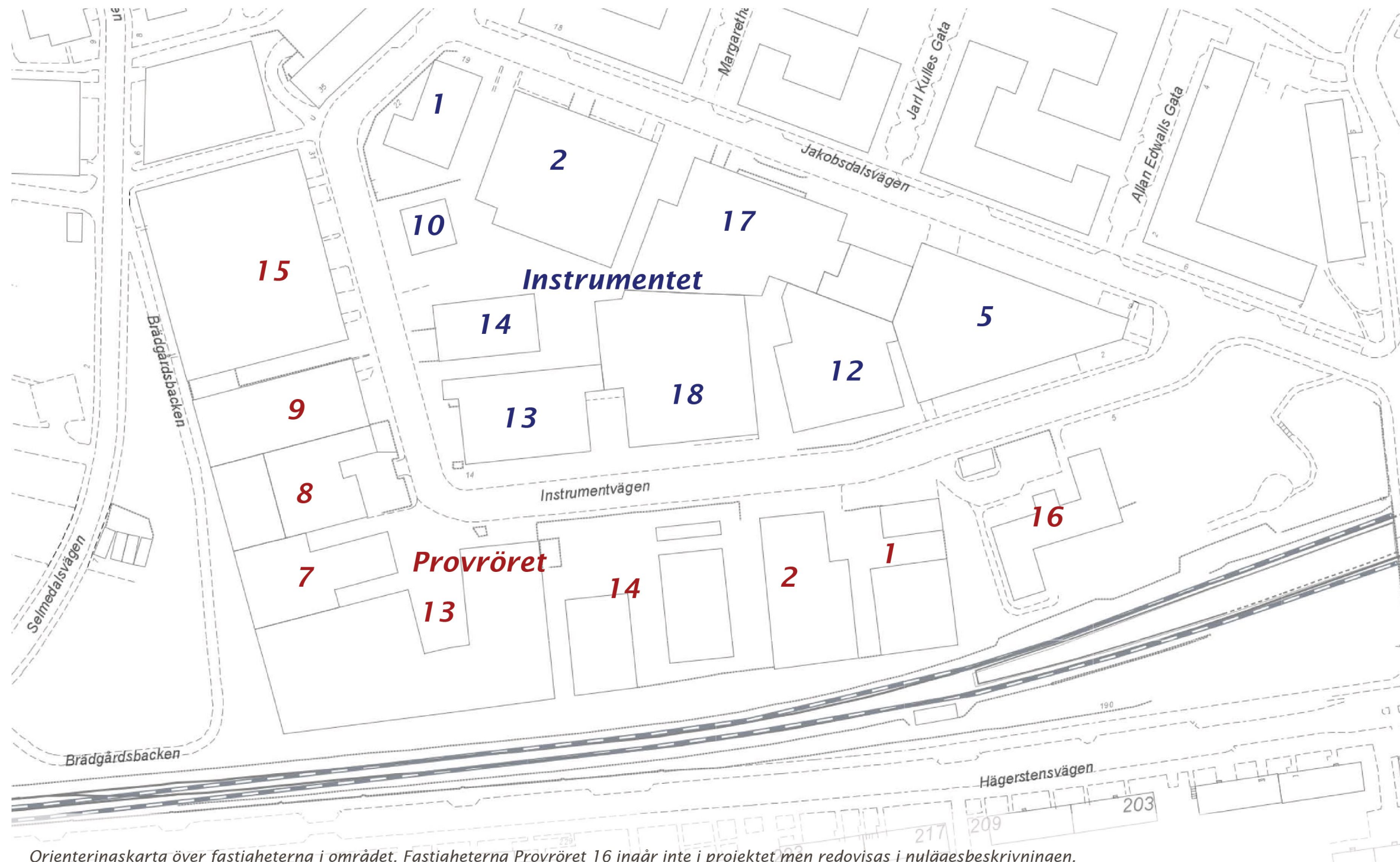


7
Från vypunkt söder om spåret uppfattas främst Provröret 16, den nyast uppförda byggnaden i området. Industriområdet ligger bakom lågt i topografin.



7
Från vypunkten framträder naturmark på en höjd öster om industriområdets byggnader.

BYGGNADERNA





Fastigheten Instrumentet 1 uppförd efter ritningar av den välkände industriarkitekten Karl G.H. Karlsson.

INSTRUMENTET 1

Nybyggnadsår:	1945-1947
Arkitekt:	Karl G.H. Karlsson
Ombyggnad:	1950-tal, 1980-tal
Beskrivning:	Industribyggnad - Hantverk och manufaktur • Fasad i puts med orange kulör • Vitmålade träfönster • Sadeltak i grönmålad plåt

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

Välbevarad byggnad med utformning typisk för arkitekten Karl G.H. Karlsson, lågmäld industrifunktionalism med kvalitet i de tidstypiskt sparsmakade detaljerna. Hörnplaceringen ger ett miljöskapande värde med byggnadens exponering från flera vyer.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Hög känslighet.

Välbevarad och sparsmakad arkitektur som är känslig för förändringar.



Byggnaden på Instrumentet 2 motsvarar en av områdets större byggnadskroppar.

INSTRUMENTET 2

Nybyggnadsår:	1960-tal
Arkitekt:	H AA Christensen
Ombyggnad:	1980-tal, 1990-tal
Beskrivning:	Kontors- och industribyggnad • Stor byggnadsvolym med kringbyggd gård • Fasadmaterial i plåt och aluminium • Fönsterband • Motfallstak i papp

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

Exteriört relativt välbevarat kontorshus, numera nyttjat som skollokal. Fasad i ljusblå korrugerad aluminium. Ett funktionellt kontorshus från sent 60-tal som inte utmärker sig i större utsträckning.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Tåligt.



Byggnaden på Instrumentet 1 är lokaliserad i industriområdets västra hörn.



Industriområdets östra hörn består av fastigheten Instrumentet 5 vilken är bebyggd med en trekantsformad byggnad med hörntorn.



Instrumentet 10 lokaliserat i områdets västra hörn.

INSTRUMENTET 5

Nybyggnadsår:	1964
Arkitekt:	AB Rasmussens Arkitektkontor
Ombyggnad:	1975
Beskrivning:	Lagerlokaler, kontorslokaler, verkstad-lokaler • Byggnad i trekantsform • Fasad i brun plåt och aluminium • Hörntorn i puts • Platt tak i plåt och papp

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

Omgestaltad kontors- och industribyggnad från 1960-talet. Trapphusets tornliknande utformning i hörnet Jakobsdalsvägen-Instrumentvägen utgör en medvetet utformad markör för industriområdet.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Tåligt.



Byggnaden på Instrumentet 10 är bland de mindre i området.

INSTRUMENTET 10

Nybyggnadsår:	1944-
Arkitekt:	Oscar Berglund
Ombyggnad:	1980-tal
Beskrivning:	Industribyggnad • Fasad i rödmålad plåt • Svartmålat portparti med stort skärmtak • Vita fönster • Sadeltak i svartmålad plåt

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

Den enkla, barackliknande byggnaden från 1940-talet har ändrats genom bland annat plåtbeklädnad under sent 1970-tal. Byggnaden i sig har begränsat kulturhistoriskt värde.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Tåligt.



Byggnadskropp samt dess lanterniner på Instrumentet 12.



Industribyggnad med fasad i betong på Instrumentet 13.

INSTRUMENTET 12

Nybyggnadsår:	1942-1943
Arkitekt:	P.L. Liedgren
Ombyggnad:	1950-tal
Beskrivning:	Industribyggnad • Fasad i plåt och aluminium • Vita träfönster • Entré markerad med rött tegel • Sadeltak täckt i papp • Lanterniner

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

Om- och tillbyggd, lågmäld verkstadsbyggnad ritad av den i området troligen mest flitigt anlitade byggmästaren och arkitekten, P. L. Liedgren. Dock marginellt kulturhistoriskt värde.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Tåligt.

INSTRUMENTET 13

Nybyggnadsår:	1982-
Arkitekt:	FJ-Konsult
Ombyggnad:	1980-tal, 1990-tal
Beskrivning:	Industribyggnad • Fasad i betongelement med delvis släta, delvis krattade ytor och rundade hörn • Fönsterband • Lastkaj mot väst och mot ost under inplåtat skärmtak • Motfallstak med plåt eller papp

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

En välbevarad byggnad uppförd under 1980-talet efter ritningar av den då väletablerade arkitekten Yngve Fredriksén som var specialiserad på kontors- och industribyggnader. En avskalad byggnad med sublima inslag i form av fältindelade betongelement, rundade hörn och medveten lek med fasadindelning.



Instrumentet 13 - fasaden i betong har delvis släta och delvis krattade ytor.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Måttlig känslighet

Byggnadens fasad är ett viktigt karaktärsdrag som är känsligt för förändring.

INSTRUMENTET 14

Nybyggnadsår:	1946-1950
Arkitekt:	Karl G.H. Karlsson
Ombyggnad:	1980-tal, 1990-tal
Beskrivning:	Industribyggnad, kontor • Fasad i gult tegel och brunmålad plåt • Fönsterband • Lastbrygga med skärmtak • Sadeltak täckt med papp

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

En tydligt förändrad kontors och industribyggnad ritad av Karl G.H. Karlsson.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Tåligt



Industribyggnad upprättad efter ritningar av Karl G.H. Karlsson.



Byggnaden har lastbrygga med skärmtak samt kontorsfunktion.



Instrumentet 17 (2) - byggnadens höga skorsten fungerar som landmärke i området.

INSTRUMENTET 17

BYGGNAD 1

Nybyggnadsår:	1946-1951
Arkitekt:	Karl G.H. Karlsson
Ombyggnad:	1960-tal, 1970-tal
Beskrivning:	Industribyggnad - Hantverk och manufaktur • Fasad i gråbeige och blå puts • Rödmålade spröjsade träfönster • Lastkaj • Sadeltak i plåt

BYGGNAD 2

Nybyggnadsår:	1961-1967
Arkitekt:	Allkopia - Hans Fehnl
Beskrivning:	Kontorsbyggnad • Fasad i rött tegel • Trapphus i blå puts • Blå- och rödmålade träfönster • Sadeltak täckt troligen med papp • Murad skorsten i rött tegel

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Särskilt kulturhistoriskt värde.

En av två grönklassade fastigheter i området.

Valgestaltad och tidstypisk industribyggnad ritad av arkitekt Karl G H Karlsson som utformat en mängd industribyggnader av hög kvalitet både i Sverige och för svenska företag utomlands. Industribyggnaden utgör en viktig årsring i Hägersten och har både ett industrihistoriskt och arkitekturhistoriskt värde. (Stadsmuseets klassificering).

Byggnad 1 ritad av Karl G.H. Karlsson på uppdrag av det år 1933 etablerade företaget AB Silver & Stål (S&S) som framför allt tillverkade hushållsprodukter, bl.a. formgivna av Sigurd Persson. Lastkajen bidrar till byggnadens industriella prägel.

Byggnad 2 uppfördes 1961-67 som kontorsbyggnad. Skorstenen söder om byggnaden är områdets enskilt tydligaste industriellt präglade objekt.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Hög känslighet/Tåligt.

Huvudbyggnaden och kontorsbyggnaden bedöms ha hög känslighet tillsammans med den för hela området karaktärsskapande skorstenen medan sekundära tillägg, exempelvis tillbyggnader mot innergård bedöms som tåliga.

Färgsättningen av byggnad 1 tillkom under 1990-talet och en återgång till ursprunglig eller mer tidstypisk färgsättning vid fasadåtgärd skulle gynna byggnaden, färgsättning bedöms därav som tålig. Byggnaden bedöms tåla en försiktig påbyggnad.



Byggnad 1 på Instrumentet 17 upprättades efter ritningar av den välkände Karl G.H. Karlsson.



Byggnad 1 på fastigheten Instrumentet 18 höger i bild, med gångbrygga till närliggande byggnad.



Sågtandstaket på byggnaden på byggnad 2 sticker ut som det enda i området.

INSTRUMENTET 18

BYGGNAD 1	
Nybyggnadsår:	Troligen 1970-tal som tillbyggnad till Instrumentet 18 - byggnad 2
Arkitekt:	F-J Konsult
Ombyggnad:	Ombyggd i flera omgångar
Beskrivning:	Industribyggnad • Ljusblå korrugerad aluminiumplåt på de två övre planen samt ljusblå slätputs på de två nedre • Fönsterband • Entréparti i rostfritt stål • Motfallstak täckt med papp

BYGGNAD 2	
Nybyggnadsår:	1942-1943
Arkitekt:	LM Giertz, N Tesch Arkitekter
Beskrivning:	Industribyggnad • Fasad röd puts • Vita träfönster • Entré med skärmtak • Sågtandstak täckt med papp

KULTURHISTORISK VÄRDERING
Visst kulturhistoriskt värde.
Karaktärsskapande byggnad med sågtandstak, intressant bakgrund med Allan Skarne som byggmästare och LM Giertz och Nils Tesch som arkitekter. Byggnadens sydöstra, låga del utgör den ursprungliga fabriksbyggnaden och den sydvästra delen en tillbyggd högre kontorsdel. Bägge delarna har tillbyggnader mot norr.
Det är endast den sydöstra delen som bedöms ha ett tydligt miljöskapande värde och är också byggnadshistoriskt ett intressant hus.
TÅLIGHET/KÄNSLIGHET
Måttlig känslighet/Tåligt
Sågtandstaket bedöms som känsligt för förändring och åtgärd som blockerar exponering, i övrigt bedöms byggnaden som relativt tålig. Den sekundära kontorsdelen bedöms vara tålig.



Byggnaden på fastigheten Provröret 1 är en låg industribyggnad som har byggts om i flera omgångar.



Provröret 2 med fasad i orange plåt och tak i svart plåt.

PROVRÖRET 1

Nybyggnadsår:	1942-1943
Arkitekt:	Ture Wennerholm
Ombyggnad:	Ombyggd i flera omgångar
Beskrivning:	Industribyggnad • Fasad i ljus puts • Fönsterband med vita träfönster • Stora skjutportar • Sadeltak täckt med svart plåt

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.
Fabriksbyggnad ritad av Ture Wennerholm, har kompletterats med en enklare byggnad. Byggnaderna har byggts till och om ett flertal gånger. Saknar större kulturhistoriskt värde.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Tåligt

PROVRÖRET 2

Nybyggnadsår:	1944-
Arkitekt:	P.L. Liedgren
Ombyggnad:	Ombyggd i flera omgångar
Beskrivning:	Kontorsbyggnad med verkstadslokaler • Fasad i plåt med orange kulör • Vita träfönster • Sadeltak i svart plåt

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.
Ursprungligen byggt som kontorshus med verkstadslokaler. Byggnaden har kraftigt förändrats och omgestaltats genom om- och tillbyggnader.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Tåligt



Byggnaden är kraftigt ombyggd i flera omgångar.



Byggnaden på Provröret 7 med sin gula puts och grönmalade portar och vindskivor.



Ursprungligen byggdes för Provröret 8 en fabriksbyggnad med bostad. Byggnaden har flera gånger byggts om och till.

PROVRÖRET 7

Nybyggnadsår:	1942-1945
Arkitekt:	P.L. Liedgren
Ombyggnad:	1960-tal
Beskrivning:	Industribyggnad • Putsad gul fasad • Grönmalade portar, vindskivor och fönster • Sadeltak täckt med plåt och papp

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

Välbevarad liten anläggning med delvis hög kvalitet, uppförd i två etapper. Byggherre Olsson & Rosenlund, arkitekt var den lokalt mycket anlitade P. L. Liedgren för den tidigare lågdelen och Karl G.H. Karlsson för högdelen.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Hög känslighet.

PROVRÖRET 8

Nybyggnadsår:	1941-1943
Arkitekt:	Ancker Gate Lindegren, Arkitekter SAR
Ombyggnad:	Ombyggd i flera omgångar
Beskrivning:	Fabriksbyggnad med bostad • Fasad i vit plåt och puts • Sadeltak i plåt

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

Historiskt intressant byggnad uppförd av Olsson & Rosenlund och ritad av Ancker Gate Lindegren innan arkitekttrion riktigt kom i ropet, delvis genom planen för Olsson & Rosenlunds bygge av Hägerstensåsens. Byggnaden har byggts om vid ett antal tillfällen och tomten styckats.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Tåligt



Byggnadskropparna är indragna från Instrumentvägen vilket skapat yta för trafik framför.



Den stora byggnaden på Provröret 9 har en bredare bottenvåning. Byggnaden har souterrängvåning.



Byggnaden på Instrumentet 13 består av två stycken byggnadskroppar vilka möts i en vinkel.

PROVRÖRET 9

Nybyggnadsår:	1980-1981
Arkitekt:	Sven Östlin
Ombyggnad:	Ombyggd i flera omgångar
Beskrivning:	Industribyggnad, kontor • Rektangulär byggnad med bredare bottenvåning • Röd tegelfasad • Fönsterband • Platt tak

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

En sent tillkommen kontorsbyggnad, välbevarad men utan större kulturhistoriskt värde.

TÄLIGHET/KÄNSLIGHET

Tåligt



Byggnaden har rött fasadtegel och fönsterband samt solavskärmning mot söder.

PROVRÖRET 13

Nybyggnadsår:	1967-1969
Arkitekt:	Karl G.H. Karlsson
Beskrivning:	Kontorshus • Byggnad med vinkelställda byggnadsvolymer i olika skala • Fasad i gult tegel • Fönsterband • Motfallstak täckt med papp

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

Karaktärsskapande fasadebehandling med gult murtegel och fönsterband med ovanförliggande band av blågrönt fasadglas. Band med fasadglas finns även som markör på lågdelens västra gavel, mot Instrumentvägen.

TÄLIGHET/KÄNSLIGHET

Måttlig känslighet

Fasader mot Instrumentvägen och éntretorget är känsliga för förändring, i övrigt bedöms byggnaden som tålig.

PROVRÖRET 15

Nybyggnadsår:

1973

Arkitekt:

Birger Rehnvall, Rolf Hagstrand

Beskrivning:

Industribyggnad, kontor

- Röd tegelfasad med sockel i tegel med brun kulör
- Fönsterband
- Platt tak täckt med papp
- Skorsten

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Särskilt kulturhistoriskt värde.

En av två grönklassade byggnader i området.

Ett välgestaltat industri- och kontorshus från 1973 i fyra våningar, i souterräng. Inga synliga förändringar. Byggnaden har en kringbyggd gård. Liten plåtinklädd takfot. Fasaden är uppbyggd med lisener mellan varje fönster. Indragen och tre lisener bred entré i norra hörnet mot instrumentvägen i öst. Två bilinfarter, en i mitten och en i södra hörnet mot instrumentvägen.

Välbevarad och påkostad utformning med mörkt tegel och tät fönstersättning. Byggnaden är väl gestaltad för sin funktion. Industribyggnaden utgör en viktig årsring i Hägersten och har både ett industrihistoriskt och arkitekturhistoriskt värde. (Stadsmuseets klassificering).

Byggnaden är ritad av Rolf Hagstrand och Birger Rehnvall, båda då med en lång yrkeserfarenhet bakom sig.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Måttlig känslighet.

Robust byggnad som tål påbyggnad, fasader och fönstersättning är karaktärsskapande för byggnaden och bör inte förändras. Förändringar måste förhålla sig till byggnadens volym och formspråk. Tillägg bör i volym vara underordnad befintlig byggnad och formspråket anpassat så att det skapar arkitektonisk samklang.



Provröret 15 från byggnadens baksida.



Provröret 15 från Instrumentvägen. I bakgrunden reser sig skorstenen.



På fastigheten Provröret 14 finns två byggnader i plåt.



Provröret 16 (ingår ej i projektet). Mellan de två motställda byggnadsvolymer syns entréhuset. SWECO Architects

PROVRÖRET 14 (TVÅ BYGGNADER)

Nybyggnadsår:	1954-, 1986
Arkitekt:	Svenska Industribyggnader AB (SIAB)
Ombyggnad:	1980-tal
Beskrivning:	Industribyggnad, förråd, brädgård • Fasad i plåt • Tak i svart plåt

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Visst kulturhistoriskt värde.

Enklare bebyggelse i form av kontorslänga och en förrådsbyggnad samt en brädgård. Karaktärsskapande men byggnaderna utan större enskilt kulturhistoriskt värde.

TÅLIGHET/KÄNSLIGHET

Tåligt



Byggnaderna är låga och enkla i sitt utförande.

PROVRÖRET 16

Nybyggnadsår:	1993-1996
Arkitekt:	Olle Sutinen
Beskrivning:	Behandlingshem • Två motställda byggnadsvolymer med entréhus i mitten • Fasad i rött tegel • Sadeltak täck med rödmålad tak

Kulturhistorisk värdering och tålighet/känslighet bedöms inte, byggnaden ingår inte i aktuell utredning.

VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

- Småskalig varierad bebyggelse
- Flacka takfall belagda med svartmålad plåt eller svart takpapp.
- De varierade fasadmaterialen.
- Den tidiga bebyggelsens putsade fasader.
- Stora glaspartier i byggnader för industriell verksamhet.
- Repetitiva fönsteraxlar och fönsterband i synnerhet i byggnader för kontorsverksamhet.
- Taktlanterniner.
- Medvetet utformade entréer, ofta mer påkostade än byggnaden i övrigt för att vara inbjudande för kunder.
- Industriellt kopplade arkitektoniska detaljer som lastkajer, skorstenar, inkörsportar, utrymmet mellan bebyggelse och gata som möjliggör lastning, parkering m.m.
- Höjder och grönområden som visuellt och funktionellt avgränsar området.

SAMMANFATTANDE BEDÖMNING, KULTURHISTORISKA VÄRDEN

Örnsbergs industriområde är ett av få småindustriella områden som finns kvar i stadsnära läge i Stockholm. Det har karaktären av en brokig sentida industri och verksamhetsmiljö, anpassad efter olika näringar och behov. Byggnaderna varierar i volym, datering och utformning. De flesta byggnaderna har byggts om, byggts till och anpassats efter behov, något som generellt är brukligt i en industriell miljö. De enskilda byggnaderna har med ett par undantag relativt lågt kulturhistoriskt värde. Utöver två byggnader som har särskilt värde utmärker sig ett par byggnader som genom miljöskapande värde bidrar något utöver övriga till områdets karaktär. Det är framför allt i områdets industriella prägel som det kulturhistoriska värdet ligger.

Området visar på en del av den samhällshistoriska utvecklingen, som en av få bevarade småindustriella områden förmedlas kunskap om försörjningen av staden. Tidigare fanns industriområden runt hela innerstaden som på olika sätt bidrog till dess försörjning.

Den tidigare kopplingen till uppkomsten av området, den tidiga industrin vid Mälaren, är borta. Detta, tillsammans med tidigare förändringar av områdets ursprungliga utsträckning försvårar förståelsen för områdets tillkomst och i viss mån dess utveckling. Det är idag en miljö som är relativt otillgänglig för allmänheten, endast bilvägarna är tillgängliga och möjligheter till passage genom kvarteren finns inte. Element som ramar in området och därmed visuellt och funktionellt minner om industriernas utbredning är höjden i sydost och delvis det mindre grönområdet i väst.

Sammantaget bedöms området ha begränsade kulturhistoriska värden.

KÄLLFÖRTECKNING

TRYCKTA KÄLLOR

KTH Arkitektur (1998) *Aspudden*. Stockholm

Stockholms spår (1998) *Örnsberg*. Stockholm: Stockholms stadsmuseum

SWECO Architects (2019) *Stadsbild och kulturmiljöinventering, Örnsbergs industriområde*. Stockholm

OTRYCKTA KÄLLOR

Startpromemoria för planläggning av Örnsbergs industriområde samt Pincetten 1 mm (bostäder, ca 700-1200 lgh, lokaler, förskolor och skola). Stadsbyggnadskontoret Planavdelningen Tjänsteutlåtande Dnr 2019-05964, 2019-11-06

DIGITALA KÄLLOR

Bebyggelseregistret

Digitala stadsmuseet

Digitalt museum

Google maps

Lantmäteriet

Stockholms stad, plantjänsten

Stockholms stad, Stockholm växer

Stockholmskällan

Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv

